

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U. 316.346.32-055.3(043.2)

BULBOACĂ GABRIEL

DIMENSIUNI PSIHO-SOCIO-CULTURALE ALE
HOMOSEXUALITĂȚII – PERSPECTIVA
CONTEMPORANĂ ROMÂNEASCĂ

SPECIALITATEA: 511.03 – PSIHOLOGIE SOCIALĂ

REZUMATUL
tezei de doctorat în psihologie

CHIȘINĂU, 2024

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii doctorale a Universității Libere Internaționale din Moldova.

Conducător științific:

BRICEAG Silvia, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Membrii Comisiei de îndrumare:

CALANCEA Angela, doctor în psihologie, conferențiar universitar

RUSNAC Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar

IURCHEVICI Iulia, doctor în sociologie, conferențiar universitar

Componența Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat:

GLAVAN Aurelia, doctor habilitat în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” – președinte

BRICEAG Silvia, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți – conducător științific

TURLIUC Maria Nicoleta, doctor în psihologie, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, România – membru referent

KARNER-HUȚULEAC Adina, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” – membru referent

RUSNAC Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova – membru al comisiei de îndrumare, membru-referent

BALODE Neli, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova – membru referent

Susținerea va avea loc la data de 13.12.2024, ora 11.00, în ședința Comisiei de doctorat din cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova pe adresa: MD-2012, mun. Chișinău, str. Vlaicu Pârcălab 52, bir. 212.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Universității Libere Internaționale din Moldova și pe pagina web a Universității Libere Internaționale din Moldova (<https://ulim.md/doctorat/sustinerea-tezelor-de-doctorat/>) și Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (<https://www.anacec.md/ro>).

Rezumatul a fost expedit la data de 25.10.2024

Secretar științific al Consiliului Științific ULIM

ROBU Elena, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Conducător științific

BRICEAG Silvia, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Autor

BULBOACĂ Gabriel

CUPRINS

I. REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	3
II. CONȚINUTUL TEZEI DE DOCTORAT.....	8
III. CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	26
IV. BIBLIOGRAFIE.....	29
V. LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE.....	32
VI. ADNOTARE.....	34
VII. ANNOTATION.....	35

I. REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei de cercetare. Homosexualitatea reprezintă o dimensiune delicată a societății umane contemporane, care suscită numeroase controverse de ordin social, juridic, moral, religios, cultural și politic. Fiind un fenomen social cu implicații politice și culturale, respectiv un stil de viață asumat de către o parte dintre persoanele care își declară public orientarea și luptă pentru identitatea și drepturile lor, homosexualitatea privește atât o latură umană individuală, cât și o dimensiune societală. În ultimele decenii, investigarea homosexualității a început să se extindă în diverse contexte socio-culturale, în primul ca urmare a schimbării consensului cercetătorilor și al practicienilor din domeniul consilierii psihologice și al psihoterapiei cu privire la natura acestui fenomen. Astfel, spre sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima parte a secolului al XX-lea, homosexualitatea a provocat agitație în discursul științific, politic și public, deoarece era privită ca o boală psihică și persecutată nu numai în societățile dominate de regimuri politico-ideologice autoritare, ci și în cele caracterizate prin regimuri democratice, precum SUA. Ideologii comuniști au clamat faptul că homosexualitatea în rândul tinerilor contribuie la decadența societății americane.

Începând din a doua parte a secolului al XX-lea, homosexualitatea a început să fie privită într-o viziune mult mai largă, fiind înțeleasă prin manifestarea comportamentului sexual și a atracției față de o persoană de același sex, însoțită sau nu de un atașament afectiv și de anumite modalități de (auto)identificare¹. Treptat, multe țări au legalizat relațiile dintre două persoane de același sex, deși puține state au legislație care să permită căsătoriile între două persoane cu orientare homosexuală. În anul 1974, Asociația Americană de Psihologie a recunoscut homosexualitatea ca un „model de comportament sexual”, excluzând-o din categoria perversiunilor sexuale. De asemenea, ediția a 10-a a Clasificării Internaționale a Tulburărilor Mintale (publicată în anul 1992 de către Organizația Mondială a Sănătății) a exclus homosexualitatea din categoria maladiilor psihice². Odată cu proliferarea curentului umanist în știință și în funcționarea societății, multe studii din domeniul sociologiei, din cel al științelor comportamentale și din cel al politicilor publice și-au concentrat atenția pe identificarea mecanismelor și a modalităților pentru contracararea stigmatizării, marginalizării și a excluderii sociale a persoanelor din comunitatea LGBT (în general), precum și pe demontarea miturilor negative despre homosexualitate și persoanele cu alte orientări decât cea heterosexuală.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare. Peste tot în lume, persoanele non-heterosexuale se confruntă cu etichetarea prin prejudecăți, discriminarea sub diverse forme și ostilitatea care poate ajunge până la violența fizică. Relațiile sexuale între două persoane de același sex sunt ilegale în peste 70 de țări și, în unele dintre acestea, sunt pedepsite cu moartea. Din acest motiv, măsurarea atitudinilor pe care diferite grupuri sociale sau populația comunitară generală le au față de subiectul homosexualității în general/persoanele cu orientare homosexuală/membrii comunității LGBT este un pas esențial pentru o mai bună înțe-

¹ KNIGHT D. A. *The homosexual male*. În: HEIDELBAUGH J. J. (Ed.), *Clinical Men's Health. Evidence in Practice*. Philadelphia, PA: Elsevier (Saunders), 2008, 624 p. ISBN 978-141-60-3000-3.

² ORGANIZATIA MONDIALA A SANATATII. *ICD-10: Clasificarea tulburărilor mentale și de comportament. Simptomatologie și diagnostic clinic* (trad.). București: Editura „All”, 1998. ISBN 978-606-71-9838-6.

legere a prejudecăților publice față de persoanele cu alte orientări sexuale decât cea majoritară, precum și pentru combaterea discriminării și a marginalizării acestui grup vulnerabil. Anchetele de opinie publică europene și naționale, precum și numeroase cercetări au măsurat atitudinile pe care populația generală le are față de persoanele din comunitatea LGBT. Investigațiile desfășurate la nivel european au inclus Eurobarometrul, Studiul Valorilor Europene, precum și Ancheta Socială Europeană³. Aceste investigații s-au focalizat pe întrebări referitoare la libertatea persoanelor lesbiene și gay de a-și trăi propriile vieți așa cum doresc, acceptarea unei persoane cu orientare homosexuală ca vecin sau la posibilitatea ca o persoană lesbiană/gay să dețină cea mai înaltă funcție politică în țara de apartenență.

În literatura internațională publicată preponderent în limba engleză, contribuții notabile la investigarea fenomenului homosexualității din punct de vedere antropologic-cultural, a originilor și mecanismelor explicative ale formării identității de gen și orientării sexuale, cauzelor homosexualității, provocărilor individuale și problemelor de sănătate în rândul persoanelor cu orientare homosexuală, precum și a percepției publice și atitudinilor față de chestiunea homosexualității în general și, mai specific, față de persoanele care adoptă acest stil de viață au avut autori, precum: M. L. Bettinsoli, A. Suppes și J. L. Napier, J. M. Chonody, E. Coleman, A. R. D'Augelli și S. L. Hershberger, L. M. Diamond, K. A. Gainor, M. B. Harris, G. Herdt și A. Boxer, G. M. Herek, R. E. Howard-Hassmann, S. Jain și S. Silva, J. Kelley, C. Kirkup, M. E. Kite și K. Deaux, D. A. Knight, R. D. Martinson, V. Prince, L. Reiter, R. C. Savin-Williams și K. M. Cohen, R. Seltzer, A. Štulhofer și I. Rimac, R. R. Troiden, G. Weinberg ș.a. În România și Republica Moldova, interesul științific pentru această tematică de cercetare a fost suscitată prin lucrări publicate de către V. Gheorghe și A. Dîrlău, O. Lungu, A. Moraru, C. A. Popescu, V. Prelici, S. M. Rădulescu, S. Spineanu-Drobotă, M. Șelaru, L. Turcescu și L. Stan, I. Vlăduț, O. Voicu, J. Cash și V. Cojocariu ș.a. Se poate remarca, totuși, o relativă sărăcie a preocupărilor din spațiul autohton și din cel modovenesc în ceea ce privește cercetarea științifică a universului psiho-socio-cultural și legal complex, pe care îl implică homosexualitatea ca alegere personală asumată și stil de viață.

În România, chestiunea homosexualității face parte din agenda publică prin prezența acesteia în mass-media, discursul politic sau în dezbaterile prilejuite de proiectul de introducere a parteneriatului civil (lansat în anul 2016) și, mai recent, în dezbaterile care au avut loc în anii 2017-2018 pe tema modificării Constituției în vederea redefinirii familiei, dezbateri care au polarizat puternic opinia publică. În ciuda unor progrese realizate până în prezent în ceea ce privește accesul membrilor comunității LGBT la drepturi și șanse de dezvoltare egale, persoanele cu alte orientări sexuale decât cea heterosexuale sunt încă excluse, marginalizate, considerate anormale sau inferioare. Mass-media a jucat un rol crucial în crearea unei astfel de imagini reducționiste care se limitează să alimenteze, mai ales prin știri de senzație, stereotipuri și prejudecăți bine înrădăcinate în mentalul românilor.

Cercetarea științifică a homosexualității în contextul social, cultural și politic românesc înregistrează încă un avans timid. Semnalăm, de exemplu, apariția a două

³ cf. COUNCIL OF EUROPE, *Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in Europe* (2nd ed.). Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2011, 215 p. Raport disponibil online la <https://rm.coe.int>.

monografiile care și-au concentrat atenția pe această problematică, și anume *Homosexualitatea. Normal sau patologic*⁴, respectiv *Fața nevăzută a homosexualității*⁵. Cele două referințe abordează homosexualitatea din două perspective diametral opuse, evidențiind diversitatea orientărilor ideologice și a punctelor de vedere cu privire la problematica pusă în discuție, care caracterizează comunitatea științifică, organizațiile de lobby, mediul politic și opinia publică din România.

Având în vedere situația descrisă în paragrafele anterioare, **problema de cercetare** constă în necesitatea utilizării metodologiei științifice în vederea explorării reprezentării sociale pe care populația educată din România și Republica Moldova (studenți și masteranzi) o au cu privire la chestiunea homosexualității, precum și a elaborării și validării unui model al predictorilor atitudinilor față de homosexualitate în general și față de persoanele cu orientare homosexuală în particular.

În conformitate cu problema enunțată mai sus, **scopul cercetării** prezentate în teză s-a axat pe determinarea universului reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților români și moldoveni, precum și pe fundamentarea teoretică și testarea empirică a modelului predictorilor atitudinilor față de homosexualitate și față de persoanele cu orientare homosexuală.

Obiectivele cercetărilor. Obiectivele care ne-au orientat documentarea din punct de vedere conceptual din literatura de specialitate și demersurile empirice au urmărit:

- ✓ cunoașterea gradului în care tema de cercetare este investigată atât în literatura internațională, cât și în cea autohtonă, în vederea identificării dimensiunilor psiho-socio-culturale ale homosexualității și, mai ales, a acelor aspecte care au stat mai puțin în atenția cercetărilor din România și Republica Moldova;
- ✓ aplicarea metodologiei științifice în vederea investigării empirice a reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților și al masteranzilor din cele două țări, a distanței sociale față de membrii comunității LGBT, prejudecăților și stereotipurilor despre persoanele cu orientare gay/lesbiană, respectiv a predictorilor atitudinilor față de acest grup social și față de homosexualitate în general;
- ✓ elaborarea unor recomandări practice care pot să contribuie la facilitarea promovării respectului față de problemele referitoare la orientarea sexuală și identitatea de gen, a toleranței față de membrii comunității LGBT, precum și a modalităților destinate reducerii discriminării și a excluderii sociale în rândul persoanelor care își asumă conștient și deschis o altă orientare sexuală și/sau o altă orientare de gen decât cele predominante;
- ✓ identificarea direcțiilor pentru viitoare cercetări teoretice și empirice pe care specialiștii din România și Republica Moldova trebuie să-și focalizeze atenția pentru a oferi profesioniștilor din diverse sectoare asistențiale, comunităților umane și societăților din cele două țări o perspectivă imparțială și cât mai corectă din punct de vedere științific și practic-aplicativ în ceea ce privește provocările și problemele pe care le întâmpină atât grupul persoanelor cu orientare homosexuală, cât și celelalte categorii de membrii ai comunității LGBT.

⁴ SPINEANU-DOBROTĂ S. *Homosexualitatea. Normal sau patologic*. București: Editura „Tritonic”, 2005, 224 p. ISBN 973-733-028-5.

⁵ GHEORGHE V., DÎRLĂU A. *Fața nevăzută a homosexualității*. București: Editura „Christiana”, 2014, 280 p. ISBN 978-973-19-1372-8.

Ipoteza generală care ne-a orientat demersurile teoretice și empirice a pornit de la presupunerea că populația educată din România și Republica Moldova este eterogenă în ceea ce privește cunoștințele factuale, reprezentările și atitudinile pe care le are față de chestiunea homosexualității.

Metodologia cercetării științifice. Investigațiile de natură exploratorie și descriptivă pe care le-am realizat în două eșantioane de studenți și masteranzi din România, respectiv un eșantion de studenți și masteranzi din Republica Moldova și-au propus delimitarea conținutului și a structurii reprezentării sociale a homosexualității în contextele sociale și culturale din cele două țări. Premisa care a stat la baza demersurilor realizate a fost că investigarea percepțiilor, reprezentărilor și a atitudinilor pe care populația generală din fiecare din cele două țări sau diverse segmente populaționale o au despre persoanele cu orientare homosexuală poate contribui la suportul informațional de care cercetătorii și specialiștii în politici publice (de exemplu, din domeniul protecției sociale și legale) au nevoie pentru a-și forma o „hartă” cât mai completă și mai clară despre membrii acestui grup minoritar, precum și despre celelalte categorii de persoane care fac parte din comunitatea LGBT, în vederea elaborării și a implementării unor măsuri de suport coerente. De asemenea, am pornit de la premisa că modul în care populația educată din România și Republica Moldova își reprezintă chestiunea homosexualității impactează atitudinile și răspunsurile comportamentele pe care membrii comunității academice le manifestă în relație cu persoanele care își declară deschis orientarea homosexuală și, în general, cu membrii comunității LGBT. În plus, segmentul populațional pe care l-am avut în vedere a stat mai puțin în atenția cercetărilor din spațiul socio-cultural românesc și din cel moldovenesc.

Pentru delimitarea conținutului și a structurii reprezentării sociale a homosexualității în populația academică din România și Republica Moldova, a fost valorificată metoda evocării de asociații libere, care poate fi aplicată într-un mod economic în grupuri largi de respondenți și necesită prelucrări cantitative care pot fi gestionate cu ușurință. Evocările pe care studenții și masteranzii din cele două țări le-au realizat prin administrarea sarcinii asociațiilor libere au fost prelucrate cantitativ urmărindu-se sugestiile lui P. Vergès cu privire la analiza categoriilor prototipice. Acest demers presupune evaluarea din punct de vedere lexical și semantic a diverselor asociații pe care respondenții dintr-un eșantion le-au evocat pornind de la termenul-stimul, apoi restrângerea universului asociațiilor în funcție de frecvența apariției și de importanța pe care respondenții le-au acordat-o. Analiza simultană a celor doi indicatori cantitativi permite o mai bună evidențiere a conținutului și structurii reprezentării „obiectului social” pe care un cercetător îl are în vedere.

Investigarea universului reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților și al masteranzilor români ($n = 375$), respectiv a predictorilor atitudinii față de homosexualitate în general și față de persoanelor cu orientare homosexuală ($n = 535$) a fost realizată prin administrarea unui protocol care a inclus șapte instrumente standardizate ($k = 104$ itemi). Dintre acestea, unul a fost construit de către autorul prezentei teze de doctorat și restul (având proprietăți psihometrice recunoscute în comunitatea academică internațională) a fost identificat în literatura care și-a focalizat atenția pe problematicile conexe temei de cercetare, traduse în limba română și adaptate pentru specificul lingvistic și contextul socio-cultural autohton prin respectarea standardelor în ceea ce privește traducerea, adaptarea și standardizarea din punct de vedere psihometric a probelor de

evaluare psihologică. Datele brute obținute prin prelucrarea răspunsurilor la instrumente au fost exploatate utilizându-se o varietate de metode statistice descriptive (univariate) și multivariate (calcularea indicatorilor tendinței centrale, dispersiei și ai formei pentru distribuția valorilor unei variabile, testul nonparametric $Z_{\text{Kolmogorov-Smirnov}}$ pentru estimarea abaterii distribuției valorilor unei variabile de la condiția simetriei, testul t_{Student} pentru compararea mediilor obținute în două eșantioane independente, calcularea mărimii efectului, testul nonparametric χ^2 pentru asocierea a doua variabile categoriale, testul z pentru compararea proporțiilor provenite din două eșantioane independente, analiza corelațională, analiza de regresie liniară multiplă ș.a.).

Delimitarea zonei mute a reprezentării homosexualității în populația avută în vedere a fost realizată utilizându-se metoda consemnului prin substituție. Această metodă facilitează obținerea unor rezultate mai puțin dependente de presiunile grupului social de care aparțin respondenții, mai ales atunci când sunt investigate percepții/reprezentări ale unor realități sensibile din punct de vedere social și cultural. Respondenții din România ($n = 120$) și cei din Republica Moldova ($n = 80$) au completat cinci itemi care au valorificat evocarea de asociații libere pornind de la termenul-inductor „homosexualitate” atât în condițiile consemnului standard, cât și în cel al consemnului prin substituție. Asociațiile pe care studenții și masteranzii din cele două țări le-au raportat au fost din nou prelucrate din punct de vedere calitativ (lexico-semantic) și cantitativ (în vederea determinării categoriilor prototipice). Au fost realizate comparații în ceea ce privește conținutul și structura reprezentărilor homosexualității în cele două eșantioane de respondenți.

În vederea măsurării în eșantioanele de studenți și masteranzi din România ($n = 120$) și Republica Moldova ($n = 80$) a distanței sociale față de persoanele din comunitatea LGBT (prin comparație cu alte grupuri minoritare, precum alcoolici, consumatori de droguri, persoane de altă etnie/naționalitate, persoane diagnosticate cu o boală psihică etc.), respectiv a prejudecăților și stereotipurilor referitoare la persoanele cu orientare homosexuală, respondenții au completat două instrumente care au inclus 11, respectiv 14 itemi. Investigațiile au pornit de la observația potrivit căreia în România și Republica Moldova, distanța socială față de persoanele din comunitatea LGBT și alți indicatori ai atitudinii pe care persoanele educate o manifestă față de acest grup social au stat mai puțin în atenția cercetătorilor. Pentru aprecierea distanței sociale față de membrii comunității LGBT, a fost creat un instrument care valorifică contribuțiile notabile (*Scala Distanței Sociale* și scala ierarhică/cumulativă) pe care E. Bogardus și L. Guttman le-au avut în domeniul măsurării atitudinilor sociale. Prejudecățile și stereotipurile pe care studenții și masteranzii din cele două țări le au despre persoanele cu orientare homosexuală au fost măsurate printr-un alt instrument original.

Noutatea și originalitatea științifică a investigațiilor realizate rezidă din faptul că demersurile teoretico-conceptuale, inventarierea studiilor empirice realizate până în prezent în spațiul internațional și autohton, precum și propriile cercetări au condus la clarificări în ceea ce privește universul complex al homosexualității, precum și la creionarea unei hărți reprezentative cu privire la percepția, reprezentarea și atitudinile pe care studenții din România și Republica Moldova le au despre homosexualitate în general, respectiv persoanele care adoptă acest stil de viață. Investigațiile prezentate în teză acoperă deficitul care a fost constatat în literatura autohtonă axată pe

fenomenul homosexualității. De asemenea, populația tânără reprezentată de persoane cu educație superioară a stat mai puțin în atenția cercetătorilor din România și Republica Moldova. Investigarea universului reprezentării pe care studenții români și moldoveni o au despre chestiunea homosexualității reprezintă demersul necesar pentru o mai clară configurare a hărții socio-culturale pe care populația din cele două țări înfrățite o au despre problematica avută în vedere. Prezenta teză de doctorat abordează homosexualitatea dintr-o perspectivă echidistantă. Sunt investigate atât reprezentările colective despre fenomenul avut în vedere, cât și cunoștințele factuale, prejudecățile și stereotipurile pe care segmentul populațional reprezentat de persoanele educate le are despre homosexualitate.

Rezultatele obținute care au contribuit la soluționarea problemei științifice constau în delimitarea universului reprezentării sociale a homosexualității, precum și a factorilor care pot explica diferențele individuale în ceea ce privește atitudinea pe care studenții din România și cei din Republica Moldova o au față de homosexualitate în general și, în particular, cea față de persoanele cu orientare homosexuală.

Semnificația teoretică a cercetărilor realizate este asigurată prin prezentarea dintr-o perspectivă pluridimensională a investigațiilor conceptuale și empirice care s-au preocupat de dimensiunile psiho-socio-culturale ale homosexualității, așa cum acestea sunt reflectate în mentalul colectiv al studenților din România și Republica Moldova.

Valoarea aplicativă a investigațiilor derivă din demersurile care au urmărit delimitarea conținutului și a structurii reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților din cele două țări, a distanței sociale față de persoanele din comunitatea LGBT (prin comparație cu alte grupuri sociale vulnerabile), a prejudecăților și stereotipurilor față de persoanele cu orientare homosexuală, precum și a variabilelor care explică atitudinea pe care românii care accesează studii superioare o manifestă față de homosexualitate în general și persoanele care au această orientare sexuală.

Sumarul tezei. Teza este constituită din adnotare (redactată în limbile română, engleză și rusă), lista abrevierilor, listele tabelor și figurilor, introducere, trei capitole de bază (160 p.), concluziile generale și recomandările practice, bibliografie (196 surse), respectiv 12 anexe. În textul de bază al tezei, sunt inserate 40 tabele și 4 figuri.

În secțiunea *Introducere*, este evidențiată actualitatea și importanța temei de cercetare care și-a focalizat atenția pe dimensiunile psiho-socio-culturale ale homosexualității din perspectiva românească contemporană. Sunt prezentate contribuțiile din literatura internațională și autohtonă care s-au axat pe problematica avută în vedere și, în baza constatărilor, este identificată problema de cercetare. De asemenea, introducerea tezei sumarizează obiectivele cercetărilor realizate, ipoteza generală, metodologia, noutatea și originalitatea științifică, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a investigațiilor, rezultatele obținute care au contribuit la soluționarea problemei științifice, sumarul compartimentelor tezei, precum și modalitățile de implementare a rezultatelor științifice obținute.

În *Capitolul 1* („Problematica contemporană a homosexualității: dimensiuni psiho-socio-culturale”), sunt operate delimitări terminologice și conceptuale necesare pentru înțelegerea mai clară și cuprinzătoare a universului complex al homosexualității. Sunt trecuți în revistă termeni, precum sexul biologic, gen, identitatea sexuală, identita-

tea de gen, exprimarea genului, orientarea sexuală, preferința sexuală și comportamentul sexual, care sunt interrelaționați și oferă imaginea necesară pentru înțelegerea profilului sexualității unei persoane. Sunt radiografiate practicile homosexuale și atitudinile față de homosexualitate, așa cum acestea au fost analizate și comentate de specialiștii care s-au preocupat de chestiunea homosexualității în istoria Greciei și a Romei Antice, precum și în reprezentarea ideologică a Bisericii Creștine. Scurte treceri în revistă ale concepțiilor despre homosexualitate sunt realizate pentru epocile Renașterii și Lumiilor. De asemenea, în primul capitol, atenția este focalizată pe investigarea percepțiilor și a atitudinilor pe care românii și moldovenii le au cu privire la homosexualitate. Dimensiunile psiho-comportamentale ale homosexualității sunt abordate din perspectiva formelor de manifestare a sexualității umane, precum și a diferențelor individuale în ceea ce privește orientarea sexuală. Sunt operate cele mai cunoscute tipologizări ale persoanelor cu orientare homosexuală. De asemenea, sunt trecute în revistă constatările mai multor investigații care și-au focalizat atenția pe predictorii atitudinilor față de homosexualitate și persoanele cu orientare homosexuală.

Capitolul 2 (intitulat „Metodologia investigării empirice a reprezentării sociale a homosexualității și a predictorilor atitudinii față de homosexualitate în rândul studenților din România și Republica Moldova”) prezintă scopurile, ipotezele și eșafodajele metodologice pentru un număr de studii cantitative care au fost realizate în populația studenților și a masteranzilor din România și Republica Moldova, prin care s-a urmărit delimitarea universului reprezentării sociale a homosexualității, prejudecăților și stereotipurilor despre persoanele cu orientare homosexuală, predictorilor atitudinilor față de homosexualitate în general și față de persoanele cu orientare homosexuală, precum și determinarea distanței sociale față de persoanele din comunitatea LGBT. Un spațiu considerabil din economia capitolului este alocat prezentării instrumentelor care au compus protocoalele administrate în populația avută în vedere, precum și a demersurilor întreprinse pentru adaptarea și validarea instrumentelor prin care au fost operaționalizate variabilele valorificate în modelele predictive pentru atitudinea pe care studenții români o au față de homosexualitate în general și cea față de persoanele cu orientare homosexuală.

Capitolul 3 („Rezultatele investigațiilor realizate în rândul studenților din România și Republica Moldova”) trece în revistă constatările demersurilor prin care ne-am preocupat de nivelul cunoștințelor despre homosexualitate în populația studenților și masteranzilor români, universul reprezentării homosexualității în rândul acestora și al studenților din Republica Moldova, distanța socială față de persoanele din comunitatea LGBT, prejudecățile și stereotipurile față de persoanele cu orientare homosexuală în rândul studenților din cele două țări, respectiv predictorii atitudinilor față de homosexualitate și persoanele cu orientare homosexuală în rândul studenților români.

Rezultatele cercetărilor teoretico-conceptuale și ale investigațiilor empirice au fost diseminate prin 15 lucrări prezentate la manifestări științifice naționale, cu participare internațională sau internaționale organizate în România și Republica Moldova, respectiv 8 lucrări publicate, dintre care 5 în reviste de specialitate (categoria B sau B+) recenzate și indexate în baze de date internaționale și 3 în volume cu materiale ale unor conferințe internaționale organizate în Republica Moldova.

II. CONȚINUTUL TEZEI DE DOCTORAT

1. Problematika contemporană a homosexualității: dimensiuni psiho-socio-culturale operează delimitări terminologice și conceptuale necesare pentru înțelegerea mai clară și cuprinzătoare a universului complex al homosexualității.

În jargonul social, cultural și științific internațional, binecunoscutul acronim LGBT este utilizat pentru abrevierea expresiei în limba engleză „Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender people”. Este vorba despre persoane care au o altă orientare sexuală decât cea predominantă (heterosexuală) și/sau o altă identitate de gen decât sexul biologic stabilit la naștere. Termenul umbrelă LGBT este utilizat și pentru denumirea comunității persoanelor lesbiene, *gay*, bisexuale sau transgen. Prezenta teză de doctorat și-a focalizat atenția doar pe una dintre categoriile de persoane din comunitatea LGBT, și anume persoanele cu orientare homosexuală.

Termenul *homosexualitate* (introdus în vocabularul cercetătorilor din științele socio-umane la sfârșitul secolului al XIX-lea de către psihologul german K. M. Benkert) a fost utilizat începându-se cu mijlocul secolului al XIX-lea pentru a se delimita un tip aparte de relații între două persoane de același sex ⁶. Astfel de relații bazate pe atracție fizică și/sau emoțională erau considerate ca nejustificate și aberante. Într-un sens general, homosexualitatea este un termen care se aplică atât relației dintre două persoane de același sex marcată prin atingeri fizice și prin orice formă de coit extra- și intragenital, cât și relației marcată doar prin sentimente pasionale sau tandre ⁷. Atunci când ne referim nu la relația în sine, ci la tendința sau dispoziția latentă a unei persoane de a se simți atrasă de o altă persoană de același sex, sensul termenului referitor la homosexualitate devine mai extensiv. O persoană poate fi catalogată ca având orientare homosexuală veritabilă doar atunci când atracția sexuală și/sau emoțională pentru o altă persoană de același sex determină răspunsuri erotice spontane care sunt tot atât de intense ca în cazul persoanelor heterosexuale ce stabilesc relații cu persoane de sex opus ⁸.

În definirea universului conceptual al homosexualității, s-a pus problema nuanțării dihotomiei dintre heterosexualitate și homosexualitate – poli care, pentru o vreme, au fost priviți ca o antiteză a sexualității unei persoane. Un procent semnificativ din populația generală este reprezentat de persoanele care nu sunt complet sau exclusiv heterosexuale sau homosexuale, adică persoane care pot avea atât experiențe și comportamente heterosexuale, cât și homosexuale. În domeniul clasificării sexualității umane și al evaluării comportamentelor sexuale, o contribuție importantă a avut-o biologul american Alfred C. Kinsey care, împreună cu Wardell R. Pomeroy și Clyde E. Martin au dezvoltat atât pentru sexualitatea feminină, cât și pentru cea masculină celebra scală destinată evaluării comportamentului sexual pe un continuum de la heterosexualitate la homosexualitate. Instrumentele au fost publicate în două lucrări de referință, și anume *Sexual Behavior in the Human Male* (1948), respectiv *Se-*

⁶ SPINEANU-DOBROTĂ S. *Homosexualitatea. Normal sau patologic*. București: Editura „Tritonic”, 2005, 224 p. ISBN 973-733-028-5.

⁷ WIDLÖCHER D. *Homosexualitate*. În: DORON R., PAROT Fr. (Coord.), Dicționar de psihologie (trad.). București: Editura Humanitas, 1999, p. 374-375. ISBN: 973-50-1164-6.

⁸ SPINEANU-DOBROTĂ S. *Homosexualitatea. Normal sau patologic*. București: Editura „Tritonic”, 2005, 224 p. ISBN 973-733-028-5.

xual Behavior in the Human Female (1953)⁹. Scalele au fost dezvoltate pentru a combate ideea că indivizii umani sunt fie heterosexuali, fie homosexuali. Instrumentele propuse de Kinsey și colaboratorii săi permit o clasificare a orientării sexuale pe baza nivelului relativ al experiențelor heterosexuale sau homosexuale sau al răspunsurilor psihice pe care o persoană le prezintă în propria sa experiență de viață. Fiecare poziție de pe scale se bazează mai degrabă pe relația dintre experiențele heterosexuale și cele homosexuale pe care o persoană le-a trăit decât pe nivelul actual al experienței sau al răspunsurilor cognitive, emoționale și comportamentale manifeste. Astfel, scalele lui Kinsey și ale colaboratorilor diferențiază între următoarele categorii de indivizi în funcție de orientarea lor sexuală¹⁰: a) *indivizi exclusivi heterosexuali* – persoane care nu stabilesc niciun contact fizic care să producă stimulare erotică sau orgasmul și care nu răspund în niciun fel din punct de vedere psihic altor indivizi de același sex; b) *indivizi predominant heterosexuali/doar incidental homosexuali* – persoane care au doar contacte homosexuale ocazionale care implică răspunsuri fizice sau psihice față de persoane de același sex sau răspunsuri psihice fără contacte fizice; c) *indivizi predominant heterosexuali, dar mai mult decât incidental homosexuali* – persoane care au experiențe homosexuale mai mult decât incidental sau care răspund clar stimulilor generați de alte persoane de același sex; d) *indivizi care au o orientare atât heterosexuală, cât și homosexuală* – aceștia sunt aproape egali în ceea ce privește experiențele și reacțiile psihice heterosexuale sau homosexuale; e) *indivizi predominant homosexuali, dar mai mult decât incidental heterosexuali* – persoane care au mai mult o activitate deschisă sau reacții psihice manifeste în spectrul homosexual, dar care, totuși, mențin un nivel echitabil al activității heterosexuale sau care răspund clar contactelor heterosexuale; f) *indivizi predominant homosexuali/doar incidental heterosexuali* – persoane care sunt aproape exclusiv cu orientare homosexuală prin activitățile sau răspunsurile sexuale; g) *indivizi exclusiv homosexuali* – persoane care sunt exclusiv cu orientare homosexuală atât în ceea ce privește experiențele manifeste pe care le trăiesc, cât și în ceea ce privește reacțiile psihice.

Deși au fost criticate pentru o serie de deficiențe conceptuale și metodologice, scalele propuse de Kinsey și colaboratorii săi au meritul de a depăși clasificarea dihotomică reduționistă a orientării sexuale și de a stimula o nouă perspectivă conceptuală asupra sexualității umane, care a fost speculată încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea de către sexologul german M. Hirschfeld.

Pentru o mai bună înțelegere a orientării homosexuale și a comportamentelor specifice trebuie să se facă distincția între homosexualitate și diferiți alți termeni cu care aceasta este confundată. Acești termeni evocă anumite preferințe sexuale pe care unii autori le consideră ca fiind anormale și includ *transvestismul* (obiceiul unei persoane de a se îmbrăca, a-și aranja părul și de a se machia prin imitarea celuilalt sex, care nu este, în mod necesar, expresia homosexualității ci, mai degrabă, expresia unei forme de fetișism), *transsexualismul* (crența apartenenței la sexul opus, însoțită de revendicarea persoanei în cauză de a fi considerată ca atare, în particular prin modifi-

⁹ cf. BULBOACĂ G. *Homosexualitatea ca fenomen al societății contemporane: semnificații și dimensiuni psihosociale*. În: Anuarul Universității „Petre Andrei” din Iași (Fascicula: Asistență Socială, Sociologie, Psihologie), 2023, vol. 29, p. 55-72. ISSN (print) 2248-1060, ISSN (online) 2601-8209. doi: 10.18662/upasw/29/67.

¹⁰ *idem*.

cări chirurgicale ale formațiunilor mamare, ale aparatului genital, pilozității corporale și ale altor caracteristici sexuale secundare) și *pedofilia* (orice persoană de vârstă adultă sau orice persoană aflată spre finalul adolescenței, care simte o atracție puternică pentru copii sau puberi și, mult mai rar, pentru adolescenți de un sex sau altul) ¹¹.

Un reper cheie pentru înțelegerea tuturor fațetelor dimensiunii homosexualității se referă la *homofobie*. Termenul a fost introdus în vocabularul științelor sociale de către psihologul american G. Weinberg la sfârșitul anilor 1960. Homofobia include dezgustul, aversiunea, ura sau antipatia față de persoanele *gay*/lesbiene și poate fi observată în comportamentele ostile, discriminarea sau violența care sunt activate de orientările non-heterosexuale ¹². Se face diferența între *homofobia instituționalizată* (de exemplu, homofobia promovată de Biserică sau homofobia sponsorizată de către stat) și *homofobia internalizată* experimentată de către persoanele care manifestă atracție față de alte persoane de același sex, indiferent de modul în care se identifică din punct de vedere al orientării sexuale. Deoarece termenul *homofobie* sugerează implicit că atitudinea împotriva homosexualității se configurează într-o teamă irațională față de acest stil de viață și persoanele cu orientare homosexuală, la care se adaugă faptul că o astfel de atitudine reprezintă mai degrabă o formă de psihopatologie individuală decât o prejudecată întărită social, G. M. Herek ¹³ propune înlocuirea termenului cu cel de *prejudecăți bazate pe orientarea sexuală*. Autorul justifică opțiunea prin faptul că: a) limitările impuse de termenul referitor la homofobie au devenit din ce în ce mai problematice pe măsură ce, începând cu anii 1980, atitudinile împotriva persoanelor cu orientare homosexuală au ajuns să reprezinte o chestiune centrală valorificată de partidele politice conservatoare și de ideologiile religioase; b) heterosexismul se referă la o ideologie care se manifestă la nivel societal și la *pattern*-uri ale opresiunii instituționalizate a persoanelor care au alte orientări decât cea heterosexuală (predominantă), în timp ce homofobia descrie atitudini și comportamente individuale. Pentru G. M. Herek, prejudecățile cu privire la orientarea sexuală se referă la un set de opinii depreciative, credințe negative (adesea stereotipizate), prejudecăți și atitudini negative (de exemplu, ostilitate) pe care persoanele heterosexuale le au cu privire la comportamentul homosexual, persoanele care au o orientare homosexuală sau bisexuală, respectiv comunitățile de bărbați *gay*, lesbiene și persoane bisexuale ¹⁴.

După E. S. Bogardus ¹⁵, atitudinea se prezintă sub forma unei tendințe *pro* sau *contra* față de un element din mediu social care, astfel, devine o valoare pozitivă sau negativă. A fost propus un model multidimensional pentru explicarea și descrierea structurii atitudinii față de un anumit element al realității sociale. Acesta include trei componente: a) cognitivă – opinii și/sau credințe exprimate conștient; b) afectivă –

¹¹ BULBOACĂ G. *Homosexualitatea ca fenomen al societății contemporane: semnificații și dimensiuni psihosociale*. În: Anuarul Universității „Petre Andrei” din Iași (Fascicula: Asistență Socială, Sociologie, Psihologie), 2023, vol. 29, p. 55-72, ISSN (print) 2248-1060, ISSN (online) 2601-8209. doi: 10.18662/upasw/29/67.

¹² BULBOACĂ G. *Percepția și atitudinea românilor față de homosexualitate: dovezi empirice*. În: RUSNAC S., ROBU E. (Editori), *Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Materialele Conferinței Științifice Internaționale*. Ediția a XI-a. Chișinău, 3-4 decembrie 2020. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2021, p. 76-96. ISBN 978-997-53-4713-6.

¹³ HEREK G. M. *The psychology of sexual prejudice*. În: *Current Directions in Psychological Science*, 2000, vol. 9, no. 1, p. 19-22, ISSN (print) 0963-7214. ISSN (online) 1467-8721. doi: 10.1111/1467-8721.00051.

¹⁴ BULBOACĂ G. *Percepția și atitudinea românilor față de homosexualitate: dovezi empirice*. În: RUSNAC S., ROBU E. (Editori), *Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Materialele Conferinței Științifice Internaționale*. Ediția a XI-a. Chișinău, 3-4 decembrie 2020. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2021, p. 76-96. ISBN 978-997-53-4713-6.

¹⁵ citat în BOZA M. *Atitudinile sociale și schimbarea lor*. Iași: Editura Polirom, 2010. ISBN 978-973-46-1014-3

tonusul emoțional care însoțește opiniile și/sau credințele pe care o persoană le are în legătură cu obiectul atitudinii; c) evaluativă – atitudinea poate fi pozitivă sau negativă; d) conativă (comportamentală) – predispoziția unei persoane de a acționa conform cu opiniile și/sau credințele pe care le are și emoțiile pe care le resimte în legătură cu obiectul atitudinii ¹⁶. Generalizând, putem spune ca atitudinile descriu ¹⁷: a) stări interne care se prezintă sub forma unor structuri cognitiv-perceptive și evaluative, afective și volitive și care se formează prin interacțiunea dintre motivele ce stau la baza comportamentelor unor persoane și stimulii din ambianță/factorii de mediu; b) predispoziții spre anumite comportamente (orientate spre obiectul atitudinii) care au la bază anumite experiențe și motivația individuală și care, de regulă, se manifestă în conformitate cu solicitările mediului social.

Printre predictorii atitudinilor (pozitive sau negative) față de persoanele cu orientare homosexuală, se numără : sexul, vârsta și nivelul educației respondenților, nivelul cunoștințelor despre problemele și stilul de viață al persoanelor gay/lesbiene, apartenența religioasă, nivelul religiozității, contactul/prietenia cu o persoană gay/lesbiană, reprezentările (stereotipurile) cu privire la rolurile de gen, conservatorismul/liberalismul din punct de vedere politic și religios sau în ceea ce privește exprimarea sexualității, credințele cu privire la instituția căsătoriei și valoarea familiei, unele trăsături ale personalității (de exemplu: deschiderea în planul mental și al experiențelor interpersonale, conformismul sau orientarea spre valorile tradiționale, respectarea regulilor și a conveniențelor ș.a.), rezistența la idei noi și schimbare, sărăcia intelectuală, nivelul modernizării societăților etc. ^{18, 19, 20, 21, 22, 23}.

Într-un studiu prin care a urmărit evidențierea percepției și a atitudinii despre homosexualitate în rândul diferitelor generații ale populației din Rusia, A. M. Rikel ²⁴ a utilizat analiza structurală (P. Vergès) pentru a identifica conținutul și organizarea reprezentării sociale pe care 170 de adolescenți (cu vârste cuprinse între 16 și 22 ani), 181 de tineri (cu vârste cuprinse între 25 și 34 ani), respectiv 93 de adulți (cu vârste cuprinse între 37 și 63 de ani) o aveau despre homosexualitate. Participanții au primit sarcina de a indica trei cuvinte care le veneau în minte atunci când auzeau cuvântul

¹⁶ BOZA M. *Atitudinile sociale și schimbarea lor*. Iași: Editura Polirom, 2010. ISBN 978-973-46-1014-3.

¹⁷ RUSNAC S. *Preocupări contemporane ale psihologiei sociale*. Chișinău: RVR Consulting Grup, 2007, 264 p. ISBN 978-997-57-8566-2.

¹⁸ BROWN M. J., HENRIQUEZ E. *Socio-demographic predictors of attitudes towards gays and lesbians*. În: *Individual Differences Research*, 2008, vol. 6, no. 3, p. 193-202. ISSN (print) 1541-745X.

¹⁹ HEREK G. M., CAPITANIO J. P. „Some of my best friends” *Intergroup contact, concealable stigma, and heterosexuals’ attitudes toward gay men and lesbians*. În: *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1996, vol. 22, no. 4, p. 412-424. ISSN 0146-1672. doi: 10.1177/0146167296224007.

²⁰ KELLEY J. *Attitudes towards homosexuality in 29 nations*. În: *Australian Social Monitor*, 2001, vol. 4, no. 1, p. 15-22. ISSN (print) 1440-4842.

²¹ LINGIARDI V., FALANGA S., D’AUGELLI A. R. *The evaluation of homophobia in an Italian sample: An exploratory study*. În: *Archives of Sexual Behavior*, 2005, vol. 34, no. 1, p. 81-94. ISSN (print) 0004-0002. ISSN (online) 1573-2800. doi: 10.1007/s10508-005-1002-z.

²² NGUYEN T. Q., BLUM R. W. *Homosexuality tolerance among male and female Vietnamese youth: An examination of traditional sexual values, self-esteem, and demographic/contextual characteristics*. În: *Journal of Adolescent Health*, 2014, vol. 55, no. 6, p. 823-829. ISSN (print) 1054-139X. ISSN (online). doi: 10.1016/j.jadohealth.2014.07.011.

²³ ȘTULHOFER A., RIMAC I. *Determinants of homonegativity in Europe*. În: *Journal of Sex Research*, 2009, vol. 46 no. 1, p. 24-32. ISSN (print) 0022-4499, ISSN (online) 1559-8519.

²⁴ RIKEL A. M. *The influence of the environment on a person’s sexual orientation: Intergenerational analysis in Russia*. În: *E3S Web of Conferences*, 2021, vol. 273, Article ID 10043. 10.1051/e3sconf/202127310043 (vizitat 22.09.2021).

homosexualitate. Este vorba despre metoda asociațiilor libere. Analiza lexicală și structurală a asociațiilor evocate a evidențiat faptul că, în comparație cu adulții, adolescenții și tinerii asociaseră într-o mai mică măsură homosexualitatea cu devierea mintală sau promiscuitatea ²⁵. Aceștia legaseră mai frecvent homosexualitatea de conceptul referitor la LGBT și de unele caracteristici pozitive (de exemplu, homosexualitatea a fost văzută ca fiind rezultatul alegerii independente pe care o persoană o poate face). Pentru adolescenți și tineri, termenii *gay*, *bărbat*, *iubire*, *norme* și *orientare* au făcut parte din nucleul central al reprezentării despre homosexualitate, în timp ce, pentru generația adulților, termenii care au intrat în conținutul nucleului central au fost *gay*, *bărbat* și *perversiune*.

Înainte de anul 1989, homosexualitatea a fost destul de eficient mascată de aparatul propagandistic al Partidului Comunist Român și de cenzura severă impusă presei. Comportamentul și practicile sexuale au reprezentat un teritoriu contestat de către Biserică și stat de-a lungul secolul al XX-lea ²⁶. În societatea tradițională românească, mentalitățile și moravurile au rămas tributare conservatorismului rural care respingea vehement homosexualitatea și prostituția și denunța avortul. În schimb, femeile care erau rezidente mai ales în mediul rural ajunseseră să achiziționeze cunoștințe impresionante despre plantele medicinale care puteau fi utilizate pentru inducerea empirică a avortului și acceptau tacit adulterul în rândul bărbaților ²⁷. Pe motiv că homosexualitatea reprezenta un factor care submina efortul de creare a „noului om socialist” și contribuia la scăderea natalității, autoritățile comuniste au înăsprit pedepsele pentru comportamentul homosexual și au crescut condamnările prin privarea de libertate a persoanelor care au fost acuzate că aveau această orientare sexuală. Adesea, acuzațiile și pedepsele nu au avut la bază un probatoriu consistent din punct de vedere judiciar, ci s-a făcut apel la notele informative care erau furnizate regimului de către lucrătorii securității. De asemenea, în multe cazuri homosexualitatea a fost utilizată ca acuzație împotriva dizidenților.

După mișcarea revoluționară din 1989, problematica sexualității (inclusiv chestiunea orientării sexuale și a drepturilor ce pot fi acordate persoanelor care fac parte din comunitatea LGBT), dar și alte probleme sociale controversate (de exemplu: contracepția, avortul, planificare familială sau prostituția) au început să genereze atât numeroase dispute publice și politice care au fost alimentate și intensificate de mass-media. De asemenea, s-a intensificat interesul cercetătorilor din diverse domenii și al organizațiilor non-guvernamentale care apără drepturile membrilor comunității LGBT și își propun să creeze o rețea de suport pentru aceștia. Aceptarea orientării homosexuale, cel puțin din punct de vedere normativ, a fost facilitată de insistența Consiliului Europei care a amenințat că va relua monitorizarea modului în care România respectă drepturile omului, indiferent de condițiile și stilul de viață.

În prezent, în România chestiunea homosexualității face parte din agenda publică prin prezența acesteia în mass-media, discursul politic sau în dezbaterile prilejuite de proiectul de introducere a parteneriatului civil (lansat în anul 2016) și, mai recent,

²⁵ cf. *idem*.

²⁶ BULBOACĂ G. *Percepția și atitudinea românilor față de homosexualitate: dovezi empirice*. În: RUSNAC S., ROBU E. (Editori), *Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Materialele Conferinței Științifice Internaționale*. Ediția a XI-a. Chișinău, 3-4 decembrie 2020. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2021, p. 76-96. ISBN 978-997-53-4713-6.

²⁷ TURCESCU L., STAN L. *Religion, politics and sexuality in Romania*. În: *Europe-Asia Studies*, 2005, vol. 57, no. 2, p. 291-310. ISSN (print) 0966-8136, ISSN (online) 1465-3427. doi: 10.1080/09668130500051924.

în dezbaterile care au avut loc în anii 2017-2018 pe tema modificării Constituției în vederea redefinirii familiei. Aceste dezbateri au polarizat puternic opinia publică. În ciuda unor progrese realizate până în prezent în ceea ce privește accesul membrilor comunității LGBT la drepturi și șanse de dezvoltare egale, persoanele cu alte orientări sexuale decât cea heterosexuală sunt încă excluse, marginalizate, considerate anormale sau inferioare ²⁸. Mass-media a jucat un rol crucial în crearea unei astfel de imagini reduționiste care se limitează să alimenteze, mai ales prin știri de senzație, stereotipuri și prejudecăți bine înrădăcinate în mentalul românilor.

Barometrul Opiniei Publice a evidențiat faptul că 86 % dintre românii chestionați nu-și doreau ca vecin o femeie lesbiană sau un bărbat *gay* ²⁹. Acest indicator al distanței sociale față de persoanele cu alte orientări sexuale decât cea majoritară a ocupat o poziție fruntașă alături de valorile pentru alcoolici, persoanele care ispășiseră pedepse privative de libertate, persoanele care sufereau de HIV/SIDA și rezidenții de etnie romă. Pentru perioada 2005-2007, valorile indicatorului la care ne-am referit au fost 66 %, 61 %, respectiv 60 % ³⁰. Constatările mai multor sondaje de opinie publică efectuate în perioada 2000-2018 pe eșantioane reprezentative pentru populația de tineri și adulți evidențiază faptul că românii încă se situează deasupra mediei țărilor din UE în ceea ce privește intoleranța față de persoanele cu orientare homosexuală. Studiile realizate în țara noastră evidențiază că vârsta, rezidența și nivelul educației, religiozitatea, reprezentările pe care respondenții le au despre rolurile tradiționale ale bărbaților și femeilor, credințele despre instituția căsătoriei și valoarea familiei etc. se numără printre factorii care diferențiază percepțiile, reprezentările și atitudinile despre homosexualitate ³¹.

Institutul Pew Research Center ³² a efectuat un sondaj în 18 țări din estul și sud-estul Europei, precum și din partea centrală. Este vorba despre zece țări majoritar ortodoxe (Armenia, Belarus, Bulgaria, Georgia, Grecia, Republica Moldova, România, Serbia și Ucraina), patru țări majoritar catolice (Croația, Lituania, Polonia și Ungaria) și trei țări cărora le sunt caracteristice culte religioase mixte (Bosnia, Estonia, Letonia, respectiv Republica Cehă unde majoritatea cetățenilor nu sunt afiliați religios). Eșantioanele de respondenți au variat între 1361 (România) și 2409 (Ucraina) tineri și adulți. Românii intervievați s-au evidențiat ca fiind intoleranți față de homosexualitate (82 % au considerat comportamentul homosexual ca fiind imoral). Acest procent s-a situat peste procentul înregistrat pentru toate țările analizate (71 %). Deasupra României s-au situat Ucraina (83 %), Belarus și Rusia (85 %), Georgia (90 %), respectiv Republica Moldova (91 %). Armenia (țară majoritar ortodoxă) s-a situat în topul țărilor conservatoare în ceea ce privește homosexualitatea (98 %). Bosnia a înregistrat un

²⁸ SPINEANU-DOBROTĂ S. *Homosexualitatea. Normal sau patologic*. București: Editura „Tritonic”, 2005, 224 p. ISBN 973-733-028-5.

²⁹ cf. BULBOACĂ G., BRICEAG S., ROBU V. *Reprezentarea socială a homosexualității în rândul studenților români: o abordare structurală*. În: BRICEAG S. (Coord.), *Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Ediția a II-a. Bălți, 22 octombrie 2021. Bălți: Centrul Editorial Universitar, 2021, p. 65-77. ISBN 978-997-55-0269-6.

³⁰ *idem*.

³¹ cf. BULBOACĂ G., *Percepția și atitudinea românilor față de homosexualitate: dovezi empirice*. În: RUSNAC S., ROBU E. (Editori), *Preocupări contemporane ale științelor socio-umane*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Ediția a XI-a. Chișinău, 3-4 decembrie 2020. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2021, p. 76-96. ISBN 978-997-53-4713-6.

³² PEW RESEARCH CENTER. *Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe*, 2017, 175 p. ISBN 978-92-846-6328-6. Document disponibil *online* la www.pewresearch.org (vizitat 09.08.2021).

procent asemănător României (81 %). Dintre țările majoritar catolice, Lituania s-a evidențiat ca cea mai conservatoare în ceea ce privește acceptarea homosexualității (72 %). În ceea ce privește legalizarea căsătoriilor dintre două persoane de același sex, 74 % dintre respondenții români au respins această idee. Românii care aveau vârste cuprinse între 18-34 de ani au acceptat căsătoria dintre două persoane de același sex într-un procent ceva mai mare (33 %) comparativ cu românii peste 35 de ani (23 %). Pentru zece dintre cele 18 țări analizate (Bulgaria, Estonia, Grecia, Letonia, Lituania, Polonia, Republica Cehă, România, Serbia și Ungaria) tinerii cu vârste între 18 și 34 de ani au fost mai toleranți față de mariajul dintre două persoane de același sex (comparativ cu adulții cu vârste peste 35 de ani). În schimb, Armenia, Bosnia, Georgia, Republica Moldova, Rusia și Ucraina s-au remarcat prin intoleranța foarte mare atât în rândul tinerilor, cât și în cel al adulților cu vârste peste 35 de ani.

Și în Republica Moldova, atitudinea publică față de grupul social al persoanelor cu orientare homosexuală a stat în atenția cercetătorilor. O. Voicu, J. Cash și V. Cojocariu³³ au publicat un amplu raport de cercetare care prezintă analiza datelor unui studiu efectuat pe un eșantion stratificat și multistadial care a inclus 2090 de cetățeni din Republica Moldova cu vârste peste 15 ani. În cadrul acestuia au fost investigate percepțiile populației generale prin sondaj de opinie și discuții de grup, precum și cele ale liderilor de opinie din mai multe comunități prin interviuri individuale aprofundate. Unul dintre indicatorii urmăriți a fost nivelul intoleranței față de diverse grupuri sociale. Alături de alcoolici, consumatorii de droguri și persoanele care suferă de HIV/SIDA, persoanele cu orientare homosexuală s-au evidențiat printre grupurile sociale cel mai puțin tolerate. Astfel, 84 % din totalul respondenților nu ar fi acceptat ca o persoană cu orientare homosexuală să locuiască în Republica Moldova, 89 % nu ar fi acceptat ca aceasta să locuiască în aceeași localitate, 94 % ar fi respins posibilitatea de a avea ca vecin o astfel de persoană, 95 % nu ar fi acceptat să aibă un prieten și 97 % ar fi respins posibilitatea de a avea o rudă cu orientare homosexuală. Conservatorismul social se referă la un ansamblu de valori care pun accentul pe familie și tradiție, rolurile tradiționale de gen și pe învățăturile morale și religioase. Respondenții au fost solicitați să indice pe o scală de la 1 la 10 în ce măsură pot fi „justificate” o serie de situații sociale care contravin moralei tradiționale, precum adulterul, avortul, divorțul, homosexualitatea, minciuna, pedeapsa cu moartea, relațiile sexuale înainte de căsătorie, sinuciderea, homosexualitatea. Alături de sinucidere și prostituție, homosexualitatea s-a evidențiat din nou printre situațiile sociale cele mai respinse (79 % dintre respondenți moldoveni au considerat că homosexualitatea nu este niciodată justificată). De asemenea 94 % dintre moldovenii anchetați au respins recunoașterea legală a căsătoriilor dintre două persoane de același sex și 92 % au respins parteneriatul civil dintre două persoane cu orientare homosexuală.

Conform autorilor O. Voicu, J. Cash și V. Cojocariu³⁴, conservatorismul care domină opinia publică din Republica Moldova cu privire la chestiuni sociale precum homosexualitatea, prostituția sau suicidul poate fi explicat prin două sisteme de valori care au do-

³³ VOICU O., CASH J., COJOCARIU V., *Biserică și Stat în Republica Moldova*. Chișinău: Fundația Soros-Moldova, Centrul pentru Inovare Publică și CBS-AXA, 2016, 56 p. ISBN 978-997-58-7220-1. Raport disponibil *online* la <https://www.soros.md>.

³⁴ *idem*.

minat (și încă o mai fac) societatea moldovenească, și anume creștinismul ortodox și comunismul de tip sovietic. Suprapunerea acestora pentru o perioadă de timp destul de consistentă poate justifica parțial eșecul sistematic al încercărilor de a promova în societatea moldovenească o etică progresistă prin instrumente legale și educative. În concluzie, în Republica Moldova homosexualitatea este aspru condamnată de majoritatea populației generale, dar și de către liderii de opinie (de exemplu, reprezentanții Bisericii Ortodoxe sau cei ai minorităților religioase). Problematika egalizării drepturilor minorităților sexuale reprezintă una dintre cele mai spinoase chestiuni referitoare la homosexualitate.

Analiza conceptual-teoretică și empirică expusă în Capitolul 1 al prezentei teze de doctorat, precum și argumentele practice la care ne-am referit ne-au condus la **problema de cercetare**, și anume *necesitatea utilizării metodologiei științifice în vederea explorării reprezentării sociale pe care populația educată din România și Republica Moldova (studenți și masteranzi) o au cu privire la chestiunea homosexualității, precum și a elaborării și validării unui model al predictorilor atitudinilor față de homosexualitate în general și față de persoanele cu orientare homosexuală în particular.*

În conformitate cu problema enunțată mai sus, **scopul investigațiilor** pe care le-am realizat s-a axat pe *determinarea universului reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților români și moldoveni, precum și pe fundamentarea teoretică și testarea empirică a modelului predictorilor atitudinilor față de homosexualitate și față de persoanele cu orientare homosexuală.*

Capitolul 2 („Metodologia investigării empirice a reprezentării sociale a homosexualității și a predictorilor atitudinii față de homosexualitate în rândul studenților din România și Republica Moldova”) sumarizează cadrul metodologic general care a fost valorificat în șase investigații empirice ale căror premise au fost:

- ✓ modul în care studenții din România și Republica Moldova percep și își reprezintă chestiunea homosexualității în general, precum și problematica psiho-socială a comunității persoanelor LGBT le influențează atitudinile și comportamentele pe care le manifestă în relație cu persoanele care își declară orientarea homosexuală și, în general, cu membrii comunității LGBT;
- ✓ investigarea conținutului și a structurii RS pe care studenții și masteranzii o au despre homosexualitate este un demers necesar prin baza pe care o poate oferi pentru: a) o mai bună înțelegere a factorilor care explică atitudinile și comportamentele pe care tinerii contemporani le manifestă în legătură cu dimensiunea homosexualității ca opțiune individuală și stil de viață; b) regândirea politicilor, strategiilor și a măsurilor care pot fi implementate în societatea românească și în cea moldovenească în vederea diminuării prejudecăților, stereotipurilor, a reprezentărilor colective negative, precum și a atitudinilor de respingere, discriminare și marginalizare a persoanelor vulnerabile pe motive de identitate și/sau orientare sexuală;
- ✓ nivelul ridicat al distanței sociale față de persoanele LGBT (gradul în care persoanele heterosexuale acceptă sau resping posibilitatea interacțiunilor sociale cu persoanele lesbiene, gay, bisexuale sau transgen) este indicator al atitudinilor negative pe care persoanele heterosexuale le pot manifesta față de grupul minoritar reprezentat de persoanele LGBT;
- ✓ de-a lungul istoriei moderne, persoanele cu orientări non-heterosexuale au fost stigmatizate, demonizate sau portretizate prin apelul la stereotipuri nerealiste care au inclus etichete, precum persoane anormale, bolnavi mintal, persoane incapabile din punct de

vedere intelectual și social sau indivizi care contribuie la degradarea societății ³⁵; din acest motiv, reducerea distanței sociale dintre persoanele heterosexuale și cele care fac parte din comunitatea LGBT ar putea conduce la diminuarea stereotipurilor și a prejudecăților bazate pe orientarea sexuală, precum și la o mai mare deschidere spre a înțelege stilul de viață și valoarea socială a persoanelor care au alte orientări sexuale decât cea heterosexuală și/sau o altă identitate de gen decât sexul stabilit la naștere ³⁶;

Studiile pe care le-am realizat în populația formată din studenți și masteranzi din România și Republica Moldova și-au propus următoarele **SCOPURI**:

- ✓ delimitarea conținutului și a structurii reprezentării sociale a homosexualității în contextul social, cultural și politic contemporan din cele două țări;
- ✓ măsurarea distanței sociale față de persoanele din comunitatea LGBT prin comparație cu alte grupuri minoritare (de exemplu: alcoolici, consumatori de droguri, persoane de altă etnie/naționalitate sau persoane diagnosticate cu o boală psihică);
- ✓ măsurarea prejudecăților și a stereotipurilor despre persoanele cu orientare homosexuală;
- ✓ investigarea predictorilor atitudinilor față de homosexualitate (ca fenomen și stil de viață în general), respectiv față de persoanele cu orientare homosexuală în rândul studenților și al masteranzilor din România.

Următoarele **IPOTEZE DE LUCRU** ne-au orientat demersurile investigative:

1. Există diferențe între studenții și masteranzii din România și cei din Republica Moldova în ceea ce privește conținutul și structura reprezentării sociale pe care o au cu privire la chestiunea homosexualității.
2. Orientarea studenților și a masteranzilor spre conservatorism (în ceea ce privește ideologia în general și stilul de viață) contribuie pozitiv la predicția atitudinii negative față de persoanele cu orientare homosexuală, respectiv negativ la predicția atitudinii pozitive față de chestiunea homosexualității în general.
3. Contactul social ocazional și, mai ales, relația de prietenie/amiciție cu o persoană cu orientare homosexuală contribuie negativ la predicția atitudinii negative față de bărbații *gay* și femeile lesbiene, respectiv pozitiv la predicția atitudinii pozitive față de chestiunea homosexualității în general.
4. Nivelul ridicat al cunoștințelor (corecte) cu privire la domeniul homosexualității are o contribuție negativă la predicția atitudinii negative față de persoanele cu orientare homosexuală, respectiv o contribuție pozitivă la predicția atitudinii pozitive față de chestiunea homosexualității în general.
5. În rândul studenților și al masteranzilor, nivelul ridicat al religiozității contribuie pozitiv la predicția atitudinii negative față de persoanele cu orientare homosexuală, respectiv negativ la predicția atitudinii pozitive față de chestiunea homosexualității în general.
6. Nivelul ridicat al deschiderii în planul mental și al experiențelor personale (ca factor al personalității) are o contribuție negativă la predicția atitudinii negative

³⁵ RENZETTI C. M., EDLESON J. L. (Eds.), *Encyclopedia of Interpersonal Violence* (Vol. 1). Thousand Oaks, CA: Sage, 2008, 486 p. ISBN 978-141-29-1800-8.

³⁶ BULBOACĂ G., ROBU V. *Distanța socială față de persoanele LGBT: studiu exploratoriu în rândul studenților din România și Republica Moldova*. În: *Revista de Psihologie*, 2022, vol. 68, nr. 3, p. 205-229. ISSN (print) 0034-8759, ISSN (online) 2344-4665. https://revistadepsiologie.ipsihologie.ro/images/revista_de_psihologie/Revista-de-psiologie-nr-3_2022.pdf.

pe care studenții și masteranzii o au față de persoanele cu orientare homosexuală, respectiv o contribuție pozitivă la predicția atitudinii pozitive față de chestiunea homosexualității în general.

7. Atitudinea conservatoare pe care studenții și masteranzii o au cu privire la chestiunea sexualității umane în general contribuie pozitiv la predicția atitudinii negative față de persoanele cu orientare homosexuală, respectiv negativ la predicția atitudinii pozitive față de chestiunea homosexualității în general.

În total, la investigațiile pe care le-am realizat au participat **1110** studenți și masteranzi din România ($n = 1030$) și Republica Moldova ($n = 80$), dintre care 861 au fost de sex feminin și 249 de sex masculin. Aceștia au fost recrutați din cinci instituții de învățământ superior din România, respectiv o șasea universitate din Republica Moldova. Strategia de eșantionare a fost nonprobabilistă (eșantion de conveniență). Colectarea datelor a fost realizată în perioada februarie 2018-octombrie 2019. Răspunsurile la instrumentele administrate au fost anonime pentru a se controla efectul dezirabilității din punct de vedere social. Au fost valorificate răspunsurile la protocoale standardizate administrate în patru eșantioane de studenți și masteranzi, după cum urmează:

- ✓ 375 subiecți → reprezentarea socială a homosexualității prin consemnul standard (România);
- ✓ 120 subiecți → identificarea zonei mute a reprezentării sociale a homosexualității prin consemnul de substituție (România);
- ✓ 80 subiecți → delimitarea reprezentării sociale a homosexualității prin consemnul standard și identificarea zonei mute prin consemnul de substituție (Republica Moldova);
- ✓ 575 subiecți → investigarea distanței sociale față de persoanele din comunitatea LGBT, a prejudecăților și stereotipurilor față de acest grup social, precum și a predictorilor atitudinilor față de homosexualitate în general și persoanele cu orientare homosexuală (România).

Pentru culegerea datelor din teren cu privire la reprezentarea socială pe care studenții și masteranzii din România și Republica Moldova o au despre homosexualitate și prelucrările de profunzime, au fost utilizate metoda asociațiilor libere, analiza lexi-co-semantică, respectiv analiza categoriilor prototipice (structurală). Sarcinile solicitate fiecăruia dintre studenții și masteranzii chestionați au inclus:

- ✓ evocarea a cinci cuvinte care îi veneau în minte atunci când auzea termenul *homosexualitate*; studenții au fost rugați să aibă grijă ca niciunul dintre cuvintele pe care urmau să le evoce să nu fi reprezentat o formă semantică, morfologică sau gramaticală a unui alt cuvânt, ca de exemplu *sex* (relație intimă dintre două persoane) – *relație sexuală*;
- ✓ ierarhizarea asociațiilor pe care le studentul/masterandul le evocase pornind de la termenul-stimul *homosexualitate* (1 – cea mai importantă; 5 – cea mai puțin importantă); această cerință a orientat pe fiecare dintre subiecți spre un travaliu cognitiv asupra propriului lui discurs social prin exprimarea explicită a preferinței pentru anumite evocări asociate nucleului central al reprezentării sociale a homosexualității³⁷;

³⁷ ȘLEAHTIȚCHI M. *Analiza structurală a spațiului reprezentational: evocarea liberă, harta asociativă și rețeaua de asociații*. În: Psihologie. Pedagogie Socială. Asistență Socială, 2013, nr. 2 (31), p. 14-25. ISSN (print) 1857-2502. ISSN (online) 2537-6276.

✓ stabilirea unei conotații (pozitivă, neutră sau negativă) pentru fiecare dintre asociațiile evocate.

Procedura de prelucrare cantitativă a evocărilor pe care studenții și masteranzii le-au realizat prin metoda asociațiilor libere a urmărit sugestiile lui P. Vergès³⁸ cu privire la analiza categoriilor prototipice. Pentru evaluarea polarității globale (pe axa pozitiv-negativ) a reprezentării homosexualității în rândul studenților și al masteranzilor din România și Republica Moldova, a fost utilizat indicatorul polarității propus de către A. S. de Rosa³⁹.

Investigarea zonei mute a reprezentării sociale a homosexualității are la bază observația cercetătorilor potrivit căreia unele realități sunt „sensibile” în raport cu orientările normative, credințele/convingerile și valorile care predomină într-un anumit grup social de referință⁴⁰. Zona mută este o parte a nucleului central al reprezentării unui „obiect social” care include elemente contranormative pe care un subiect le maschează, deoarece, dacă le-ar exprima explicit, ar putea risca să intre în conflict cu normele și valorile (morale, religioase sau sociale) ale grupului de apartenență⁴¹. Ilustrând convingerile intime pe care o persoană le poate avea față de „obiectul” unei reprezentări sociale, zona mută poate fi identificată fie prin metoda substituției, fie prin metoda decontextualizării normative. Metoda substituției facilitează obținerea unor rezultate care sunt mai puțin dependente de presiunile sociale, mai ales atunci când sunt investigate reprezentări ale unor domenii sensibile din punct de vedere social și cultural. Pentru evidențierea zonei mute a reprezentării sociale a homosexualității, studenți și masteranzi din România (eșantionul 2), respectiv Republica Moldova (eșantionul 3) au completat o sarcină standardizată care le-a solicitat să se gândească la opinia pe care studenții din România/Republica Moldova în general (indiferent de facultatea și/sau programul de studii pe care le urmează) și să indice primele cinci cuvinte sau expresii care ar putea să le vină acestora în minte atunci când s-ar gândi la cuvântul-stimul „homosexualitate”. Apoi, respondenții au fost rugați să ierarhizeze de la 1 (cel mai important) la 5 (cel mai puțin important) cuvintele pe care le asociaseră termenului-inductor „homosexualitate” în funcție de importanța pe care credeau că studenții din cele două țări ar fi atribuit-o acestor cuvinte. De asemenea, respondenții au avut de stabilit conotațiile (negativă, neutră sau pozitivă) pentru fiecare asociație în parte.

Pentru evaluarea distanței sociale față de membrii comunității LGBT a fost creat un instrument care valorifică două dintre cele mai notabile contribuții din domeniul măsurării atitudinilor sociale. Este vorba despre *Social Distance Scale* (SDS)⁴², respectiv scala ierarhică sau cumulativ⁴³. Protocolul standardizat care a fost administrat

³⁸ VERGÈS P. *L'évocation de l'argent: une méthode pour la définition du noyau central de la représentation*. În: Bulletin de Psychologie, 1992, vol. 45, nr. 405, p. 203-209. ISSN (print) 0007-4403. ISSN (online) 1968-3766.

³⁹ De ROSA A. S. „The associative network”: A technique for detecting structure, contents, polarity and stereotyping indexes of the semantic fields. În: European Review of Applied Psychology, 2002, vol. 52, nr. 3-4, p. 181-200. ISSN (print) 1162-9088, ISSN (online) 1878-3457.

⁴⁰ ȘLEAHTIȚCHI M. *Tratat de analiză structurală a reprezentărilor sociale*. Chișinău: Editura „Știința”, 2016, 224 p. ISBN 978-9975-85-185-5.

⁴¹ GUIMELLI C. *Normativitate, reprezentări sociale și strategii de mascare*. În: ROUQUETTE M.-L. (Coord.), *Gândirea socială. Perspective fundamentale și cercetări aplicate*. Iași: Editura Polirom, 2010, p. 173-192. ISBN 978-973-46-1645-9.

⁴² BOGARDUS E. S. *Measuring social distance*. În: Journal of Applied Sociology, 1925, vol. 9, no. 1, p. 299-308. ISSN (print) 0749-0232.

⁴³ GUTTMAN L. *The basis for scalogram analysis*. În: STOUFFER S. A., GUTTMAN L., SUCHMAN E. A., LAZARFELD P. F., STAR S. A., CLAUSEN J. A. (Eds.), *Measurement and Prediction* (Studies in Social Psychology in World War II, Vol. 4). Princeton, NJ: Princeton University Press, 1950, p. 60-90.

studenților și masteranzilor din România (eșantionul 2) și Republica Moldova (eșantionul 3) a inclus 11 itemi care au operaționalizat distanța socială față de persoanele din diverse grupuri minoritare, după cum urmează: persoane cu o altă origine rasială, persoane de altă etnie/naționalitate, sectanți, persoane cu antecedente penale, persoane cu orientare homosexuală, consumatori de droguri, persoane care suferă de o boală psihică, persoane cu orientare bisexuală, persoane care suferă de HIV/SIDA sau de o altă boală contagioasă, alcoolici, respectiv persoane transsexuale. Alți 14 itemi (de exemplu: „Homosexualii au impulsuri și dorințe sexuale neobișnuit de puternice”, „Homosexualii tind să-și corupă colegi de muncă din punct de vedere sexual” sau „Unei persoane cu orientare homosexuală i s-ar potrivi cel mai bine ocupații, precum: *hair-stylist, make-up artist, creator de modă, florar, artist etc.*”) au vizat prejudecățile și stereotipurile despre persoanele cu orientare homosexuală.

În investigația care și-a concentrat atenția pe determinarea predictorilor atitudinilor față de homosexualitate în general (ca stil de viață) și persoanele cu orientare homosexuală, studenții și masteranzii din România (eșantion 4) au răspuns la 101 itemi care au operaționalizat: a) caracteristicile socio-demografice; b) orientarea sexuală; c) autoevaluarea religiozității – versiunea în limba română pentru instrumentul *Centrality of Religiosity Scale-5 (CRS-5)*⁴⁴; d) autoevaluarea deschiderii personale pe axa conservatorism-liberalism ținând cont de propriile ideologii și de stilul de viață (scală cu șase ancore verbale distribuite gradual de la *persoană foarte conservatoare* la *persoană foarte liberală*); e) contactul interpersonal ocazional și prietenia cu o persoană *gay/lesbiană*; f) importanța pe care subiectul homosexualității o are pentru societatea românească (scală cu șase ancore verbale distribuite gradual de la *deloc importantă* la *foarte importantă*); g) cunoștințele factuale (corecte) despre homosexualitate – versiunea în limba română pentru o formă modificată a instrumentului *Knowledge About Homosexuality Questionnaire (KHQ)*⁴⁵; h) atitudinea față de persoanele cu orientare homosexuală și chestiunea homosexualității în general – versiunile traduse în limba română și adaptate contextului cultural autohton pentru *Attitudes toward Lesbians and Gay Men Scale-Revised-Short Version-10 (ATLG-R-S-10)*^{46, 47} și *Homosexuality Attitude Scale (HAS)*⁴⁸; i) atitudinea față de sexualitate în general – versiunea în limba română (ATSS-10)⁴⁹ pentru instrumentul *Attitudes Toward Sexu-*

⁴⁴ HUBER S., HUBER O. W. *The Centrality of Religiosity Scale (CRS)*. În: Religions, 2012, vol. 3, no. 3, p. 710-724. ISSN (online) 2077-1444. doi: 10.3390/rel3030710.

⁴⁵ HARRIS M. B., NIGHTENGALE J., OWEN N. *Health care professionals' experience, knowledge, and attitudes concerning homosexuality*. În: Journal of Gay & Lesbian Social Services, 1995, vol. 2, no. 2, p. 91-108. ISSN (print) 1053-8720, ISSN (online) 1540-4056. doi: 10.1300/J041v02n02_06.

⁴⁶ HEREK G. M. *Attitudes toward lesbians and gay men: A factor-analytic study*. În: Journal of Homosexuality, 1984, vol. 10, no. 1-2, p. 39-51. ISSN (print) 0091-8369, ISSN (online) 1540-3602. doi: 10.1300/J082v10n01_03.

⁴⁷ BULBOACĂ G., ROBU V. *A psychometric evaluation of the Revised Attitudes toward Lesbians and Gay Men Scale-Short Version: The ATLG-R-S-9*. În: Journal of Innovation in Psychology, Education and Didactics, 2021, vol. 25, no. 2, p. 225-238. ISSN (print) 2247-4579, ISSN (online) 2392-7127 doi: 10.29081/JIPED.2021.25.2.10.

⁴⁸ KITE M. E., DEAUX K. *Attitudes toward homosexuality: Assessment and behavioral consequences*. În: Basic and Applied Social Psychology, 1986, vol. 7, no. 2, p. 137-162. ISSN (print) 1052-9284, ISSN (online) 1099-1298. doi: 10.1207/s15324834basp0702_4.

⁴⁹ ROBU V., BULBOACĂ G. *Psychometric Properties of the Attitudes Toward Sexuality Scale in a Sample of Romanian University Students*. Lucrare prezentată la Conferința Internațională Științifico-Practică cu tema „Orientări și practici metodologice contemporane în științele sociale”, Chișinău, Republica Moldova, 17-18 octombrie 2019.

ality Scale (ATSS) ⁵⁰; k) factorul personalității referitor la deschiderea din punct de vedere mental și în ceea ce privește experiențele personale – versiunea în limba română pentru scala *Openness* din *Big Five Inventory* (BFI-O) ⁵¹; l) tendința de a minți intenționat (autoprezentarea într-o lumină favorabilă) – versiunea în limba română pentru instrumentul *Paulhus Deception Scale-Impression Management* (PDS-IM) ⁵². Validitatea de construct internă pentru versiunile în limba română ale instrumentelor administrate respondenților în vederea determinării predictorilor atitudinii față de homosexualitate în general și față de persoanelor cu orientare homosexuală a fost investigată utilizându-se analiza factorială confirmatorie cu aplicația *AMOS 24.0* ⁵³.

Capitolul 3 („Rezultatele investigațiilor realizate în rândul studenților din România și Republica Moldova”) trece în revistă constatările demersurilor prin care ne-am preocupat de nivelul cunoștințelor despre homosexualitate în populația studenților și masteranzilor români, universul reprezentării homosexualității în rândul acestora și al studenților din Republica Moldova, distanța socială față de persoanele din comunitatea LGBT, prejudecățile și stereotipurile față de persoanele cu orientare homosexuală în rândul studenților din cele două țări, respectiv predictorii atitudinilor față de homosexualitate și persoanele cu orientare homosexuală în rândul studenților români.

A. Nivelul cunoștințelor despre homosexualitate în rândul studenților români. Programul de studii pe care respondenții îl urmau a avut un efect semnificativ din punct de vedere statistic asupra scorului total la chestionarul care a operaționalizat cunoștințele despre domeniul homosexualității (Tabelul 1). Comparativ cu respondenții care erau înscriși la programe din domeniul științelor sociale și umaniste, cei care urmau alte programe au înregistrat o medie semnificativ mai scăzută, deși mărimea efectului a fost modestă ($d_{\text{Cohen}} = 0.26$). Rezultatul pe care l-am obținut ar putea fi explicat printr-un nivel mai ridicat în rândul studenților și al masteranzilor care urmează programe de formare universitare de bază/masterale în diverse domenii sociale și umaniste (precum antropologie, filosofie, psihologie, sociologie etc.) în ceea ce privește deschiderea mentală și preocupările pentru cunoașterea și înțelegerea varietății umane, a naturii și semnificațiilor pe care le au diverse practici sociale și culturale, respectiv a opțiunilor individuale în ceea ce privește stilul de viață

Comparativ cu respondenții care manifestau predispoziția spre conservatorism în ceea ce privește orientarea ideologică și stilul de viață, cei predispuși spre liberalism au obținut o medie semnificativ mai ridicată pentru scorul total la chestionarul prin care s-a urmărit nivelul cunoștințelor despre homosexualitate. Totuși, și pentru această diferență, mărimea efectului din partea variabilei independente a fost modestă ($d_{\text{Cohen}} = 0.29$).

De asemenea, contactul social ocazional și, mai ales, relația de prietenie/amiciție cu o persoană lesbiană/gay par să faciliteze procesul informării corecte despre specificul homosexualității, așa cum se poate constata și din datele pe care le-am obținut (vezi tabelul 1).

⁵⁰ FISHER T. D., HALL R. G. *A scale for the comparison of the sexual attitudes of adolescents and their parents*. În: *The Journal of Sex Research*, 1988, vol. 24, no. 1, p. 90-100. ISSN (print) 0022-4499, ISSN (online) 1559-8519. doi: 10.1080/00224498809551400.

⁵¹ JOHN O. P., DONAHUE E. M., KENTLE R. L. *The Big Five Inventory-Versions 4a and 54*. Berkeley, CA: University of California at Berkeley, Institute of Personality and Social Research, 1991.

⁵² PAULHUS D. L. *Paulhus Deception Scales (PDS): The Balanced Inventory of Desirable Responding-7. User's Manual*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems, Inc., 1998, 40 p.

⁵³ ARBUCKLE J. L. *IBM® SPSS® AMOS™ 24 User's Guide*. Chicago, IL. În: IBM Corporation, 2016, 693 p.

Tabelul 1. Comparații pentru scorul total (număr răspunsuri corecte) la chestionarul prin care s-au urmărit cunoștințele despre homosexualitate

Variabile independente	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i> _{Student}	<i>p</i>
<i>Nivelul educației</i>				
Studii medii	5.56	2.73	0.81	0.414
Studii (post)universitare	5.36	2.71		
<i>Programul de studii</i>				
Științe sociale și umaniste	5.67	2.73	2.65	0.008
Alte programe de studii	4.97	2.63		
<i>Cultul religios</i>				
Creștin-ortodox (<i>n</i> = 413)	5.33	2.58	- 0.66	0.507
Alte culte (<i>n</i> = 97)	5.53	2.79		
<i>Axa conservatorism-liberalism</i>				
Predispoziție spre conservatorism	5.00	2.67	- 3.19	0.001
Predispoziție spre liberalism	5.77	2.71		
<i>Contactul social cu o persoană lesbiană/gay</i>				
DA	6.22	2.74	5.70	< 0.001
NU	4.91	2.56		
<i>Relația de prietenie/amiciție cu o persoană lesbiană/gay</i>				
DA	6.82	2.84	6.11	< 0.001
NU	5.12	2.57		

Astfel, comparativ cu respondenții care nu avuseseră niciun contact social cu o persoană lesbiană/gay sau nu aveau o relație de prietenie, cei care experimentaseră contacte ocazionale sau erau implicați într-o relație apropiată au obținut medii semnificativ mai ridicate pentru nivelul cunoștințelor corecte despre domeniul homosexualității. Pentru cele două diferențe, mărimile efectelor din partea variabilelor independente au fost cele mai consistente, deoarece $d_{\text{Cohen}} = 0.50$ (efect moderat) – pentru contactul social cu o persoană lesbiană/gay și $d_{\text{Cohen}} = 0.65$ (efect moderat spre ridicat) – pentru relația de prietenie/amiciție cu o persoană lesbiană/gay. Mai este de remarcat faptul că subeșantioanele de respondenți care avuseseră contacte sociale ($M = 6.22$) sau erau implicați într-o relație de prietenie cu o persoană lesbiană/gay ($M = 6.82$) s-au evidențiat prin cele mai ridicate valori medii ale scorului total la chestionarul administrat.

Contactul social ocazional și, mai ales, prietenia cu o persoană gay/lesbiană par să favorizeze un nivel ceva mai ridicat al cunoștințelor corecte pe care studenții (dar și alte segmente populaționale deschise spre interacțiuni variate) le dețin cu privire la chestiunea homosexualității. Acest rezultat întărește ipoteza contactului intergrupal⁵⁴, potrivit căreia prejudecățile față de membrii unui grup minoritar pot fi diminuate prin interacțiunile frecvente dintre aceștia și membrii grupului majoritar. Indivizii din cele două grupuri pot să-și propună scopuri și activități comune sau pot interacționa în diverse medii sociale, profesionale sau culturale. Acestea pot să prilejuiască indivizilor din grupul ma-

⁵⁴ ALLPORT G. W. *The Nature of Prejudice*. Cambridge, MA: Perseus Books, 1954, 537 p. ISBN 978-020-10-0175-4.

majoritar numeroase oportunități pentru a se informa corect și pentru a-și forma o reprezentare mai completă și mai adecvată caracteristicilor reale ale membrilor grupului minoritar. Este larg acceptată concluzia potrivit căreia prejudecățile sunt rezultatele directe ale generalizărilor și suprasimplificărilor pe care membrii unui grup majoritar le fac cu privire la un întreg grup minoritar, aceste distorsiuni ale gândirii bazându-se pe informații greșite/incomplete sau pe experiențe interpersonale negative. Contactele interpersonale deschise și oneste dintre persoanele cu orientare heterosexuală și cele *gay/lesbiene* pot să contribuie la informarea corectă și reducerea prejudecăților și, prin aceasta, la diminuarea atitudinilor homofobe, respectiv la abordarea corectă a acestui grup social.

B. Universul reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților români. Numărul efectiv al asociațiilor pe care respondenții le-au evocat a fost egal cu 1849. Numărul asociațiilor conotate pozitiv a fost egal cu 514, iar cel al asociațiilor conotate negativ cu 889. Valoarea indicatorului polarității a fost egală cu -0.20 , rezultat care reflectă tendința respondenților investigați de a exprima o atitudine negativă față de homosexualitate. Termenii asociați frecvent cuvântului-stimul *homosexualitate* au fost: *persoane diferite/ieșite din comun* (28.2 %), *boală psihică/nebunie* (26.6 %), *băieți/bărbați* (23.2 %), *fenomen dezagreabil/dezgustător/ disgrațios/scârbos* (22.9 %), *atracție/relație intimă între două persoane de același sex* (22.1 %), *bărbați gay/lesbiene* (22.1 %), *defavorizare/discriminare/ excludere/marginalizare* (20 %), *anormalitate/deviere* (19.2 %), *fenomen atipic/ciudat/nefiresc* (18.6 %), *fenomen antipatizat/respins* (18.1 %), *dragoste/iubire* (16.5 %), *păcat* (15.2 %). Atunci când, în analiza cantitativă, pe lângă criteriul referitor la frecvența apariției în evocări, s-a ținut cont de valoarea medie a rangului importanței pe care respondenții au atribuit-o fiecăruia dintre termenii evocați, numărul asociațiilor candidate pentru a face parte din nucleul central al reprezentării sociale a homosexualității s-a restrâns de la 12 la șapte. În urma acestui demers, s-a constatat că asociațiile *anormalitate/deviere*, *atracție/relație intimă între două persoane de același sex*, *băieți/bărbați*, *boală psihică/nebunie*, *dragoste/iubire*, *păcat*, respectiv *persoane diferite/ieșite din comun* s-au evidențiat atât o frecvență ridicată a apariției în evocările realizate de către studenți, cât și o importanță mare.

Elementele evidențiate în nucleul central pot fi sistematizate în patru dimensiuni interconectate, și anume: a) reprezentarea comună, nu neapărat negativă, pe care publicul larg o are despre comunitatea persoanelor cu orientare homosexuală; această dimensiune este sugerată de asociațiile *persoane diferite/ieșite din comun*, *băieți/bărbați* și *atracție/relație intimă între două persoane de același sex*; b) o dimensiune referitoare la valori dezirabile (universale) ale existenței umane, reprezentată de asociațiile *dragoste/iubire*; c) o dimensiune patologică (atât la nivel individual, cât și la nivel societal) care include asociațiile *anormalitate/deviere*, respectiv *boală psihică/nebunie*; d) o dimensiune religioasă (*păcat*). La rândul lor, cele patru dimensiuni ale reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților investigați pot fi grupate în trei fațete mai largi, și anume: a) o fațetă neutră în raport cu axa intoleranță-toleranță față de homosexualitate (prima dimensiune); b) o fațetă pozitivă (a doua dimensiune); c) o fațetă negativă (ultimele două dimensiuni).

C. Rezultate ale demersului de investigare a zonei mute a reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților români. Analiza lexico-semantică a numărului total de asociații pe care respondenții români le-au evocat în condițiile consemnului substi-

tuției pornind de la termenul-inductor *homosexualitate* a condus la decelarea unui număr de 116 diferite, dintre care au fost reținute pentru prelucrările ulterioare 22 ale căror frecvențe ale apariției au fost ≥ 6 . Dintre acestea, cinci au avut o frecvență a apariției ≥ 12 și, în același timp, au evidențiat o importanță ridicată (rang mediu = 2.43-2.83). Este vorba despre asociațiile: *indiferență*, *persoane diferite*, *acceptare/înțelegere/toleranță*, *anormalitate/devianță/greșeală*, *relații sexuale între două persoane de același sex*. Asociațiile pe care le-am enumerat au delimitat nucleul central al reprezentării homosexualității (zona mută) în rândul studenților și al masteranzilor români.

În funcție de conotația semantică, asociațiile reținute pentru nucleul central au fost grupate în patru dimensiuni, după cum urmează: a) *reprezentarea comună (stereotipică) a homosexualității*, care a grupat asociațiile *persoane diferite* și *relații sexuale între două persoane de același sex*; b) *dimensiunea pozitivă* redată prin asociațiile *acceptare/înțelegere/toleranță*; c) *dimensiunea negativă* sugerată de asociațiile *anormalitate/devianță/greșeală*; d) *dimensiunea socială* (asociația *indiferență*). Trei dintre asociațiile incluse în nucleu central (*persoane diferite*, *anormalitate/devianță/greșeală* și *relații sexuale între două persoane de același sex*) s-au regăsit, de asemenea, în nucleu central al reprezentării homosexualității obținută prin administrarea consemnului standard în ambele eșantioane formate din studenți și masteranzi români.

Subiecții care au o atitudine mai degrabă pozitivă despre chestiunea homosexualității o relaționează cu termeni precum *libertate* (asociație care a fost conotată pozitiv de majoritatea respondenților care au raportat-o) sau *alegere* (asociație conotată fie neutru, fie pozitiv). Dimensiunea referitoare la acceptare și toleranță ar putea fi legată de descrierea relației dintre două persoane de același sex în termenii dragostei necondiționate sau ai iubirii pasionale (trei sferturi dintre respondenții care au evocat aceste asociații le-au conotat pozitiv), în timp ce este mai probabil ca respondenții care privesc homosexualitatea prin lentila anormalității și a devianței să o asocieze cu aspecte precum boala psihică, conduită ciudată, lipsa credinței în Dumnezeu sau păcat (toate aceste asociații au fost conotate preponderent negativ). De asemenea, homosexualitatea comportă o vădită componentă socială, pe care participanții la studiu români au proiectat-o în mentalul studenților din România în general prin asocierea cu termenul referitor la indiferență (probabil față de fenomenul homosexualității în sine și/sau față de persoanele cu orientare homosexuală) și cu o importanță mai scăzută pentru alți termeni precum *dezgust/repulsie*, *discriminare* și *marginalizare* (asociații pe care majoritatea respondenților români care le-au evocat le-au conotat negativ).

În concluzie, investigarea zonei mute a reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților și al masteranzilor români (dimensiune obținută prin administrarea sarcinii bazată pe evocarea de asociații libere în condițiile consemnului prin substituție) a evidențiat o relativă eterogenitate a percepțiilor cu privire la subiectul avut în vedere. Chestiunea homosexualității pare să divizeze opinia publică din România, cel puțin pe cea a studenților, în dimensiuni care includ atât valori universal umane (de exemplu: acceptarea interpersonală, empatia, înțelegerea, promovarea iubirii necondiționate dintre oameni etc.), cât și fațete negative care readuc în discuție homosexualitatea prin lentila conduitelor deviante și/sau a unui stil de viață anormal, cu reverberații din punct de vedere moral, religios și social.

D. Reprezentarea socială a homosexualității în rândul studenților din Republica

Moldova. În condițiile consemnului standard, respondenții din Republica Moldova au elaborat 355 de asociații. Dintre acestea, doar 42 au fost conotate pozitiv, 181 au fost conotate negativ și 132 au fost conotate neutru. Se poate constata tendința studenților și a masteranzilor moldoveni de a exprima o atitudine mai degrabă negativă față de chestiunea homosexualității, rezultat care a fost confirmat de valoarea indicatorului polarității ($P = -0.39$). Homosexualitatea a fost asociată mai frecvent cu termenii: *dezgust/greață/scârbă* (37.5 % din totalul respondenților), *boală psihică/debilitate/perturbare* (35 %), *gay* (27.5 %), *păcat* (21.2 %), *relații sexuale între două persoane de același sex* (18.7 %), *lesbiene* (17.5 %), *culorile curcubeului și prietenie/relație romantică* (câte 12.5 %), respectiv *inacceptabil/inadecvat* (10 %). Dintre aceste asociații, patru (*păcat*, *inacceptabil/inadecvat*, *boală psihică/debilitate/perturbare* și *dezgust/greață/scârbă*) au înregistrat, de asemenea, o importanță ridicată (valori ale randului mediu = 2.07-2.83) în evaluările pe care respondenții le-au realizat. Asociațiile pe care le-am enumerat au constituit nucleul central al reprezentării homosexualității în condițiile consemnului standard în rândul studenților și al masteranzilor din Republica Moldova.

Elementele nucleului central au fost organizate în două dimensiuni, și anume una *negativă* care a evidențiat orientarea respondenților spre respingerea socială a chestiunii homosexualității (evidențiată prin asociațiile *boală psihică/debilitate/perturbare*, *dezgust/greață/scârbă* și *inacceptabil/inadecvat*), respectiv o altă *dimensiune religioasă* centrată în jurul ideii referitoare la păcat. Se poate constata că elementele asociative referitoare la boală psihică și păcat s-au regăsit și în reprezentarea pe care studenții și masteranzii români (eșantion 1) au produs-o în condițiile consemnului standard pornind de la termenul-inductor *homosexualitate*. Pe de altă parte, față de rezultatele obținute în condițiile consemnului standard pentru cele două eșantioane formate din studenți și masteranzi români, în eșantionul respondenților din Republica Moldova, elementele nucleului central au fost exclusiv negative. Acest rezultat poate fi tradus prin reprezentarea nefavorabilă chestiunii homosexualității.

E. Zona mută a reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților din Republica Moldova. Indicele polarității ($P = -0.53$) a evidențiat tendința respondenților moldoveni de a conota preponderent negativ asociațiile raportate în condițiile consemnului prin substituție. Douăsprezece asociații s-au asociat prin frecvențe de apariție care au depășit pragul egal cu 10 % din totalul respondenților din Republica Moldova. Dintre acestea, șase au depășit și pragul egal cu 15 %, însă numai trei asociații (și anume *boală psihică/dereglare*, *dezgust/greață/scârbă* și *păcat*) au îndeplinit, simultan, condiția importanței ridicate, care este necesară pentru delimitarea categoriilor prototipice. Pentru aceste asociații, valorile rangului mediu al importanței pe care respondenții moldoveni le-au atribuit-o au fost cuprinse între 2.07 și 2.33. Cele trei asociații pot fi divizate în două dimensiuni, și anume o dimensiune referitoare la *respingerea socială a chestiunii homosexualității* (căreia i-au fost conectate asociațiile *boală psihică/dereglare* și *dezgust/greață/scârbă*), respectiv o dimensiune religioasă (termenul *păcat*).

În concluzie, se poate constata că asociațiile referitoare la boală psihică și păcat s-au regăsit în rândul studenților și al masteranzilor din Republica Moldova atât în condițiile consemnului standard, cât și în cele ale consemnului prin substituție. În plus, aceste asociații au fost evocate și de către studenții și masteranzii români (eșantion 1) în condi-

țiile consemnului standard. Însă, comparativ cu respondenții români, cei moldoveni s-au remarcat printr-o reprezentare mai negativă cu privire la chestiunea homosexualității.

F. Distanța socială față de persoanele din comunitatea LGBT în rândul studenților din România și Republica Moldova. Atât pentru eșantionul de studenți și masteranzi din România, cât și pentru cel din Republica Moldova, valorile medii ale indicelui distanței sociale față de grupurile minoritare luate în considerare au fost ierarhizate descrescător (Tabelul 2) în vederea analizei comparative. Pentru România, situația s-a prezentat după cum urmează: a) distanță socială moderată spre ridicată (IDS = 3.00-3.99) – consumatori de droguri și persoane alcoolice; b) distanță socială moderată (IDS = 2.00-2.99) – persoane cu antecedente penale, persoane care suferă de o boală psihică, persoane care suferă de HIV/SIDA sau de o altă boală contagioasă, respectiv transsexuali; c) distanță socială moderată spre scăzută (IDS = 1.00-1.99) – sectanți, bisexuali și persoane cu orientare homosexuală; d) distanță socială scăzută (IDS = 0.00-0.99) – persoane cu altă origine rasială și persoane de altă etnie/naționalitate.

Tabelul 2. Valori medii pentru distanța socială față de persoanele din diverse grupuri minoritare

ROMÂNIA	<i>m</i> _{IDS}	REPUBLICA MOLDOVA	<i>m</i> _{IDS}
1. Persoane consumatoare de droguri	3.53	1. Persoane consumatoare de droguri	4.80
2. Persoane alcoolice	3.24	2. Persoane alcoolice	4.38
3. Persoane cu antecedente penale	2.77	3. Persoane care suferă de o boală psihică	3.98
4. Persoane care suferă de o boală psihică	2.47	4. Persoane care suferă de HIV/SIDA sau de o altă boală contagioasă	3.97
5. Persoane care suferă de HIV/SIDA sau de o altă boală contagioasă	2.27	5. Persoane transsexuale	3.93
6. Persoane transsexuale	2.17	6. Persoane sectante, persoane cu orientare homosexuală	3.81
7. Persoane sectante	1.85	7. Persoane cu antecedente penale	3.51
8. Persoane cu orientare bisexuală	1.82	8. Persoane cu orientare bisexuală	3.50
9. Persoane cu orientare homosexuală	1.75	9. Persoane cu o altă origine rasială	1.11
10. Persoane cu o altă origine rasială	0.58	10. Persoane de altă etnie/naționalitate	0.82
11. Persoane de altă etnie/naționalitate	0.35	-	-

Notă: IDS – indicele distanței sociale

Pentru Republica Moldova, ierarhizarea mediilor indicelui distanței sociale a evidențiat următoarea situație: a) distanță socială ridicată (IDS = 4.00-5.00) – consumatori de droguri și alcoolici; b) distanță socială moderată spre ridicată (IDS = 3.00-3.99) – persoane diagnosticate cu o boală psihică, persoane care suferă de HIV/SIDA sau de o altă boală contagioasă, transsexuali, sectanți, persoane cu orientare homosexuală, persoane cu antecedente penale, respectiv bisexuali; c) distanță socială moderată spre scăzută (IDS = 1.00-1.99) – persoane cu altă origine rasială; d) distanță socială scăzută (IDS = 0.00-0.99) – persoane de altă etnie/naționalitate.

În comparație cu Republica Moldova, România s-a plasat mai jos în ceea ce privește distanțele sociale pe care studenții și masteranzii le-au evidențiat față de persoanele cu orientare homosexuală, bisexuali și transsexuali. De asemenea, în România, distanțele sociale față de persoanele cu orientare homosexuală și cele bisexuale au fost mai scăzute în comparație cu distanța socială față de persoanele transsexuale, în timp ce, în Republica Moldova, studenții și masteranzii au evidențiat o apropiere ceva mai mare față de bisexuali în comparație cu transsexuali și persoanele

cu orientare homosexuală. Pe de altă parte, în ambele țări, persoanele care fac parte din minoritățile sexuale par să fie mai mult tolerate în comparație cu persoanele alcoolice și consumatorii de droguri, cu o diferență mai accentuată pentru studenții și masteranzii din România. Totuși, în Republica Moldova, persoanele cu orientare homosexuală au fost aproape la fel de mult respinse precum persoanele care suferă de o boală psihică, HIV/SIDA sau de o altă boală contagioasă, respectiv transsexuali.

G. Stereotipurile și prejudecățile despre persoanele cu orientare homosexuală: date comparative România-Republica Moldova. Comparativ cu eșantionul de studenți și masteranzi din România, cel din Republica Moldova a evidențiat o amploare mai ridicată a prejudecăților și a stereotipurilor față de persoanele cu orientare homosexuală (Tabelul 3). Acest rezultat este în acord cu datele obținute cu privire la distanța socială.

Tabelul 3. Date comparative (România-Republica Moldova): stereotipuri și prejudecăți despre persoanele cu orientare homosexuală

Itemi	Frecvență (%) răspunsuri DA		Z _{proporții}	p
	România	Republica Moldova		
Homosexualii se comportă precum persoanele de sex opus	53.3	37.5	2.19	0.028
Homosexualii au impulsuri și dorințe sexuale neobișnuit de puternice	43.3	57.5	- 1.96	0.048
Homosexualii se tem de relațiile cu persoanele de sex opus	43.3	60.0	- 2.31	0.020
Persoanele cu orientare homosexuală sunt ușor de recunoscut datorită înfățișării și comportamentului	50.8	71.3	- 2.88	0.003
Homosexualii sunt periculoși ca profesori sau lideri, deoarece urmăresc să corupă sexual copii și tineri	28.3	68.8	- 5.64	p < 0.001
Homosexualii tind să-și corupă colegi de muncă din punct de vedere sexual	18.3	45.0	- 4.07	p < 0.001
Homosexualitatea este o corupție social care poate cauza prăbușirea civilizației umane	36.7	67.5	- 4.26	p < 0.001
Unei persoane cu orientare homosexuală NU ar trebui să i se permită să lucreze ca:				
a) oficial în Guvern (ex: ministru)	38.3	42.5	- 0.59	0.555
b) medic	26.7	48.8	- 3.19	0.001
c) învățător, profesor, instructor	36.7	48.8	- 1.70	0.089
d) judecător	34.2	42.5	- 1.18	0.254
e) asistent social, consilier școlar	44.2	45.0	- 0.11	0.912
f) kinetoterapeut, maseur	32.5	48.8	- 2.31	0.020
Unei persoane cu orientare homosexuală i s-ar potrivi cel mai bine ocupații, precum: <i>hair-stylist, make-up artist, creator de modă, florar, artist etc.</i>	56.7	75.0	- 2.64	0.008

Cele mai consistente diferențe s-au înregistrat pentru prejudecățile și stereotipurile potrivit cărora persoanele cu orientare homosexuală sunt periculoase ca profesori sau lideri, deoarece sunt predispuse spre coruperea sexuală a copiilor și tinerilor ($h_{Cohen} = 0.47$), iar homosexualitatea este o corupție socială care poate cauza prăbușirea civilizației umane ($h_{Cohen} = 0.36$). Pentru prima dintre aceste două diferențe, mărimea efectului a fost moderată, iar pentru a doua ceva mai scăzută.

Alte diferențe (în defavoarea participanților din Republica Moldova) s-au evidențiat pentru prejudecățile și stereotipurile potrivit cărora: a) persoanele cu orientare homosexuală tind să-și corupă sexual colegii de muncă ($h_{Cohen} = 0.28$); b) persoanele cu orientare homosexuală sunt ușor de recunoscut datorită înfățișării și comportamentului ($h_{Cohen} =$

0.27); c) unei persoane cu orientare homosexuală nu ar trebui să i se permită să lucreze ca medic ($h_{\text{Cohen}} = 0.24$); d) unei persoane cu orientare homosexuală i s-ar potrivi cel mai bine ocupații, precum *hair-stylist*, *make-up artist*, creator de modă sau florar ($h_{\text{Cohen}} = 0.24$); e) persoanele cu orientare homosexuală se tem de relațiile cu parteneri de sex opus ($h_{\text{Cohen}} = 0.19$); f) unei persoane cu orientare homosexuală nu ar trebui să i se permită să lucreze ca kinetoterapeut sau maseur ($h_{\text{Cohen}} = 0.18$); g) persoanele cu orientare homosexuală au impulsuri și dorințe sexuale neobișnuit de puternice ($h_{\text{Cohen}} = 0.16$). Totuși, pentru toate aceste diferențe, mărimile efectelor au fost modeste sau scăzute. Pentru prejudecata potrivit căreia femeile lesbiene și bărbații *gay* se comportă precum persoanele de sex opus s-a evidențiat o amploare mai ridicată în rândul studenților și al masteranzilor din România, însă, din nou, mărimea efectului a fost scăzută ($h_{\text{Cohen}} = 0.17$).

H. Predictorii ai atitudinilor față de homosexualitate și persoanele cu orientare homosexuală în rândul studenților români. Cei mai consistenți predictorii ai scorurilor pentru atitudinea față de bărbații *gay*/lesbiene (ATLG-R-S-9) și atitudinea față de chestiunea homosexualității în general (HAS) au fost: a) atitudinea liberală față de domeniul sexualității umane (contribuții explicative individuale cuprinse între 7.84 % și 14.59 % din varianța criteriilor); b) atitudinea conservatoare față de sexualitate în general (contribuții explicative cuprinse între 9.18 % și 10.11 % din varianța criteriilor); c) nivelul cunoștințelor corecte pe care respondenții români le dețineau despre domeniul homosexualității (contribuții explicative cuprinse între 5.01 % și 8.64 % din varianța criteriilor luate în considerare).

Relația de prietenie/amiciție cu o persoană lesbiană/*gay* (contribuții explicative individuale cuprinse între 1.9 % și 3.88 % din varianța criteriilor) și orientarea pe axa conservatorism vs. liberalism din punctul de vedere al ideologiei individuale și a stilului de viață (contribuții explicative cuprinse între 1.12 % și 2.46 %) au avut, de asemenea, un rol predictiv care poate fi luat în seamă. În schimb, religiozitatea (contribuții explicative individuale cuprinse între 0.38 % și 1.27 %) și contactul social ocazional cu o persoană lesbiană/*gay* (contribuții explicative cuprinse între 0.42 % și 0.65 %) au fost cei mai slabi predictorii ai atitudinii pe care studenții și masteranzii români au raportat-o față de persoanele cu orientare homosexuală, respectiv ai atitudinii față de chestiunea homosexualității în general.

III. CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Analiza teoretico-conceptuală, sinteza constatărilor studiilor care s-au preocupat de dimensiunea homosexualității și rezultatele obținute în investigațiile empirice pe care le-am realizat au permis formularea următoarelor concluzii:

1. Prin implicațiile pe care le are pentru existența individuală a persoanelor cu orientare homosexuală, sistemul relațiilor familiale și sociale ale acestora, integrarea și adaptarea lor în comunitățile din care fac parte, precum și prin dimensiunile socială, culturală, moral-religioasă, juridică și politică, homosexualitatea a început să ocupe un loc important în agenda cercetătorilor științifici, a consilierilor și psihoterapeuților, a specialiștilor în politicile publice din sectoarele sănătății și ale asistenței sociale și juridice, a reprezentanților Bisericii, precum și a politicienilor. Chiar dacă există numeroase controverse cu privire la natura homosexualității și dezbateri aprinse pe marginea drepturilor ce ar trebui să fie acordate persoanelor care își declară apartenența la comunitatea LGBT, această latură a existenței umane nu poate fi negată și nici transfor-

mată în instrument mediatic, mijloc propagandistic sau pentru manipularea ideologică ori pârghe pentru reglarea raporturilor de putere în lumea politică.

2. Abordarea corectă, echidistantă și completă a homosexualității (și, în general, a persoanelor din comunitatea LGBT), cu efecte benefice asupra tuturor actorilor sociali implicați, presupune raportarea la toate fațetele pe care le implică sexualitatea umană, și anume: individuală/umanistă, medicală, socială, juridică, morală, etică și deontologică, religioasă etc. Pornind de la acest deziderat, afirmăm necesitatea cooperării dintre cercetătorii științifici, organizațiile non-guvernamentale, lucrătorii din diverse sectoare care oferă asistență specializată, profesioniștii din domeniul juridic, instituțiile comunitare, respectiv reprezentanții legali ai tuturor grupurilor vulnerabile în raport cu fenomenul discriminării, excluderii și al marginalizării, în vederea creării unui cadru în care o legislație adecvată, bune practici și servicii funcționale să permită accesul tuturor persoanelor (indiferent de *background*-ul socio-economic, religios, cultural, etnic, rasial, identitatea și/sau orientarea sexuală etc.) la șanse egale de dezvoltare și integrare în viața comunităților și a societăților din care fac parte. În această rețea a cooperării, rolul cercetătorilor este să ofere un răspuns cât mai puțin contestabil la întrebările care, în ultimele două secole, au suscitât în toate mediile societății umane aprigi dispute pe marginea homosexualității.
3. Prezenta teză de doctorat și-a focalizat atenția pe eșafodajul metodologic și cele mai relevante rezultate ale unei serii de demersuri investigative prin care s-a urmărit explorarea conținutului și a structurii reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților și al masteranzilor din România și Republica Moldova. Cunoașterea stilului de viață pe care membrii comunității LGBT îl au, precum și a potențialului uman al acestora este un pas esențial pentru o mai bună înțelegere a prejudecăților publice față de persoanele cu alte identități de gen și/sau orientări sexuale decât cele majoritare, precum și pentru combaterea discriminării și a marginalizării acestui grup vulnerabil. Teoria reprezentărilor sociale fixează cadrul conceptual și metodologic care ne ajută să înțelegem mai bine cum anume indivizii umani percep realitatea din jurul lor și, prin aceasta, elaborează răspunsuri comportamentale adecvate scopurilor pe care și le propun, dar și valorilor, normelor și obligațiilor pe care comunitățile/societățile în care se nasc, se dezvoltă și trăiesc le impun. Deoarece reprezintă o problemă sensibilă cu numeroase implicații la nivel micro-individual, dar și la nivel societal, considerăm că investigarea imaginii pe care populația generală sau diverse segmente ale acesteia o au despre homosexualitate poate oferi un suport informațional valoros pentru cercetătorii și specialiștii în politici publice. Aceștia lucrează pentru redimensionarea cadrului normativ și procedural destinat controlului discriminării și marginalizării persoanelor din comunitatea LGBT cărora li se poate îngădi accesul în diverse sectoare ale societății.

Problema științifică soluționată în prezenta teză de doctorat constă în determinarea conținutului și a structurii reprezentării homosexualității în rândul studenților români și moldoveni, precum și în evidențierea rolului predictiv pe care anumite variabile (de exemplu: atitudinea liberală/conservatoare față de sexualitate în general, cunoștințele corecte despre domeniul homosexualității, relația de prietenie cu o persoană *gay/lesbiană* etc.) îl au în diferențierea atitudinilor față de homosexualitate în general și a celor față de persoanele cu orientare homosexuală.

Valoarea aplicativă a investigațiilor realizate derivă din demersurile care au urmărit delimitarea conținutului și a structurii reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților din cele două țări, a distanței sociale față de persoanele din comunitatea LGBT (prin comparație cu alte grupuri sociale vulnerabile), a prejudecăților și stereotipurilor față de persoanele cu orientare homosexuală, precum și a variabilelor care explică atitudinea pe care românii care accesează studii superioare o manifestă față de homosexualitate în general și persoanele care au această orientare sexuală.

Contribuțiile proprii la realizarea cercetărilor expuse în prezenta teză de doctorat includ:

1. prima investigație care își focalizează atenția pe radiografierea reprezentării sociale pe care populația tânără și educată din România o are despre subiectul homosexualității;
2. abordarea comparativă a reprezentării sociale pe care studenții și masteranzii români și moldoveni o au despre homosexualitate, a distanței sociale față de membrii comunității LGBT, respectiv a prejudecăților și stereotipurilor despre persoanele cu orientare homosexuală;
3. adaptarea instrumentelor ATLG-R-S-10, ATSS și HAS din punct de vedere cultural-lingvistic și psihometric; acestea pot fi utile altor cercetători preocupați de problematica sexualității umane în general și, mai specific, de cea a percepțiilor și atitudinilor pe care românii le au cu privire la chestiunea homosexualității;
4. primele dovezi empirice cu privire la nivelul cunoștințelor (corecte) pe care populația educată din România le deține în ceea ce privește domeniul homosexualității.

În baza investigațiilor teoretice și empirice pe care le-am realizat, propunem următoarele **recomandări practice** adresate managerilor din sistemul de învățământ superior, specialiștilor din departamentele de consiliere profesională (prezente în orice universitate), cadrelor didactice și studenților:

1. *formarea studenților pentru achiziționarea termenilor de bază* (de exemplu: identitatea de gen, exprimarea genului, normele și rolurile de gen, orientarea romantică și sexuală etc.) în discuția despre diversitatea de gen și comunitatea LGBT; centrele de formare, consiliere și orientare ale universităților pot fi abilitate să organizeze conferințe, ateliere tematice, dezbateri sau cursuri facultative pe problematica marginalizării, excluderii sociale și a discriminării diverselor grupuri vulnerabile, nu doar a membrilor comunității LGBT;
2. *sprijinul acordat studenților pentru monitorizarea propriilor lor prejudecăți și atitudini negative* față de diferitele identități de gen, respectiv orientări romantice și sexuale sau de familie; acest obiectiv poate fi realizat prin grupuri de discuții (în care pot fi implicate și Ligile Studențești), suport *peer-to-peer*, *coaching* colectiv prin contribuția unui mentor din comunitatea LGBT;
3. *organizarea unor evenimente tematice* (de exemplu, *International Day Against Homophobia, Biphobia and Transphobia*) și *campanii* focalizate pe conștientizarea în rândul studenților și a profesorilor a cauzelor și consecințelor hărțuirii, discriminării și abuzurilor la care membrii comunității LGBT sunt adesea supuși; în astfel de acțiuni, Ligile Studențești și alte organizații de tineret cu impact național pot avea o contribuție esențială pentru schimbarea paradigmei ideologice despre persoanele cu alte orientări sexuale și/sau identități de gen decât cele predominante, precum și a atitudinilor negative față de acest grup social vulnerabil;

4. *asigurarea unui climat fizic, academic, emoțional și social sigur pentru studenții care își declară deschis identitatea de gen și/sau orientare sexuală*, precum și pentru aliații acestora; crearea culturilor incluzive în universități reprezintă o recomandare a forurilor Uniunii Europene care a început, deși timid, să fie aplicată și în România.

Rezultatele investigațiilor pe care le-am realizat trebuie analizate ținându-se cont de următoarele **limite** care sugerează și **direcții de cercetare**:

1. Una dintre limitele studiilor prin care s-a urmărit evaluarea distanței sociale față de persoanele din comunitatea LGBT, respectiv a prejudecăților și stereotipurilor față de persoanele cu orientare homosexuală în rândul studenților și al masteranzilor din România și Republica Moldova este bazinul de recrutare limitat doar la regiunile estică, nord-estică și vestică ale României, respectiv *numărul relativ modest de participanți din ambele țări*, mai ales din Republica Moldova. De asemenea, distribuția eșantioanelor în funcție de sexul participanților a fost dezechilibrată, din nou mai ales pentru eșantionul din Republica Moldova (în care au predominat participanții de sex feminin). În plus, pentru țara vecină, bazinul din care participanții au fost recrutați (și anume studenți și masteranzi de la Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți) face parte dintr-o regiune în care influențele politice și culturale din partea Federației Ruse se resimt încă mai pregnant decât în alte părți ale Republicii Moldova, cum ar fi capitala. Din aceste motive, în viitoarele studii ne propunem să utilizăm eșantioane mult mai extinse ca volum și mai eterogene în ceea ce privește caracteristicile socio-demografice, mai ales rezidența participanților.
2. Principalele variabile de interes pentru studiile pe care le-am realizat au fost operaționalizate utilizându-se *scale, chestionare și inventare standardizate la care participanții au răspuns anonim* pentru a se încuraja sinceritatea. Această metodă pentru colectarea datelor dintr-un anumit segment populațional (bazată pe autoraportare) implică *riscul distorsionării rezultatelor prin subiectivitatea răspunsurilor sau lipsa sincerității participanților la cercetare* fie ca urmare a intervenției unor mecanisme defensive activate pentru protejarea imaginii de sine, fie ca urmare a intervenției dezirabilității sociale a răspunsurilor. În investigațiile noastre, participanții au fost chestionați în legătură cu probleme „sensibile”, precum propriilor lor percepții și atitudini față de fenomenul homosexualității în general, persoanele cu orientare homosexuală și membrii comunității LGBT. Acest aspect întărește necesitatea de a se ține cont de acuratețea și validitatea răspunsurilor atunci când vor fi analizate datele și rezultatele. Într-un viitor demers investigativ, ne propunem să completăm răspunsurile la instrumente standardizate care vizează atitudinea față de homosexualitate și persoanele cu orientare homosexuală prin interviuri realizate individual cu participanții.
3. O altă limită este *natura transversală și corelațională a design-ului care a stat la baza studiului prin care s-au urmărit predictorii atitudinii față de homosexualitate* în rândul studenților români. Dimensiunile care au stat în atenția noastră au fost măsurate concomitent, iar testarea ipotezelor de lucru a fost realizată utilizându-se analiza de regresie multiplă liniară. Cele două aspecte metodologice ne-au limitat posibilitatea de interpretare a relațiilor dintre variabilele care au fost presupuse ca determinante psiho-socio-culturale și atitudinea față de homosexualitate în termeni de cauză-efect. Într-o viitoare investigație, ne propunem utilizarea unui *design*

longitudinal și a metodelor statistice adecvate care permit evidențierea dinamicii temporale a relațiilor dintre variabilele de interes.

4. În viitoarele investigații, ne propunem extinderea variabilelor care pot explica diferențele dintre studenți în ceea ce privește atitudinea față de persoanele cu orientare homosexuală sau, mai general, membrii comunității LGBT. Astfel de variabile ar putea include: interesul pentru domeniul politic, orientarea politică (de exemplu, autoritarismul de dreapta), orientarea spre ipoteza dominanței sociale, credința puternică în valoarea masculinității, heterosexismul/identificarea cu rolurile de gen heterosexuale, credințele în ceea ce privește rolurile de gen, atitudinea față de valorile tradiționale în ceea ce privește familia, etnocentrismul, atitudinea față de HIV/SIDA, preocuparea pentru empatie și/sau perspectiva altora etc.

IV. BIBLIOGRAFIE

1. ALLPORT G. W. *The Nature of Prejudice*. Cambridge, MA: Perseus Books, 1954, 537 p. ISBN 978-020-10-0175-4.
2. ARBUCKLE J. L. *IBM® SPSS® AMOS™ 24 User's Guide*. Chicago, IL. În: IBM Corporation, 2016, 693 p.
3. BOGARDUS E. S. *Measuring social distance*. În: *Journal of Applied Sociology*, 1925, vol. 9, no. 1, p. 299-308. ISSN (print) 0749-0232.
4. BOZA M. *Atitudinile sociale și schimbarea lor*. Iași: Editura Polirom, 2010. ISBN 978-973-46-1014-3
5. BROWN M. J., HENRIQUEZ E. *Socio-demographic predictors of attitudes towards gays and lesbians*. În: *Individual Differences Research*, 2008, vol. 6, no. 3, p. 193-202. ISSN (print) 1541-745X.
6. BULBOACĂ G. *Homosexualitatea ca fenomen al societății contemporane: semnificații și dimensiuni psihosociale*. În: *Anuarul Universității „Petre Andrei” din Iași (Fascicula: Asistență Socială, Sociologie, Psihologie)*, 2023, vol. 29, p. 55-72. ISSN (print) 2248-1060, ISSN (online) 2601-8209. doi: [10.18662/upasw/29/67](https://doi.org/10.18662/upasw/29/67).
7. BULBOACĂ G. *Percepția și atitudinea românilor față de homosexualitate: dovezi empirice*. În: RUSNAC S., ROBU E. (Editori), *Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Ediția a XI-a. Chișinău, 3-4 decembrie 2020*. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2021, p. 76-96. ISBN 978-997-53-4713-6.
8. BULBOACĂ G., BRICEAG S., ROBU V. *Reprezentarea socială a homosexualității în rândul studenților români: o abordare structurală*. În: BRICEAG S. (Coord.), *Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective. Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Ediția a II-a. Bălți, 22 octombrie 2021*. Bălți: Centrul Editorial Universitar, 2021, p. 65-77. ISBN 978-997-55-0269-6.
9. BULBOACĂ G., ROBU V. *A psychometric evaluation of the Revised Attitudes toward Lesbians and Gay Men Scale-Short Version: The ATLG-R-S-9*. În: *Journal of Innovation in Psychology, Education and Didactics*, 2021, vol. 25, no. 2, p. 225-238. ISSN (print) 2247-4579, ISSN (online) 2392-7127 doi: [10.29081/JIPED.2021.25.2.10](https://doi.org/10.29081/JIPED.2021.25.2.10).
10. BULBOACĂ G., ROBU V. *Distanța socială față de persoanele LGBT: studiu exploratoriu în rândul studenților din România și Republica Moldova*. În: *Revista de Psihologie*, 2022, vol. 68, nr. 3, p. 205-229. ISSN (print) 0034-8759, ISSN (online) 2344-4665. https://revistadepsiologie.ipsihologie.ro/images/revista_de_psihologie/Revista-de-psiologie-nr-3_2022.pdf.
11. COUNCIL OF EUROPE. *Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in Europe* (2nd ed.). Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2011, 215 p. Raport disponibil online la <https://rm.coe.int>.
12. De ROSA A. S. „The associative network”: *A technique for detecting structure, contents, polarity and stereotyping indexes of the semantic fields*. În: *European Review of Applied Psychology*, 2002, vol. 52, nr. 3-4, p. 181-200. ISSN (print) 1162-9088, ISSN (online) 1878-3457.
13. FISHER T. D., HALL R. G. *A scale for the comparison of the sexual attitudes of adolescents and their parents*. În: *The Journal of Sex Research*, 1988, vol. 24, no. 1, p. 90-100. ISSN (print) 0022-4499, ISSN (online) 1559-8519. doi: [10.1080/00224498809551400](https://doi.org/10.1080/00224498809551400).
14. GHEORGHE V., DÎRLĂU A. *Fața nevăzută a homosexualității*. București: Editura „Christiana”, 2014, 280 p. ISBN 978-973-19-1372-8.
15. GUIMELLI C. *Normativitate, reprezentări sociale și strategii de mascare*. În: ROUQUETTE M.-L. (Coord.), *Gândirea socială. Perspective fundamentale și cercetări aplicate*. Iași: Editura Polirom, 2010, p. 173-192. ISBN 978-973-46-1645-9.

16. GUTTMAN L. *The basis for scalogram analysis*. În: STOUFFER S. A., GUTTMAN L., SUCHMAN E. A., LAZARSELD P. F., STAR S. A., CLAUSEN J. A. (Eds.), *Measurement and Prediction (Studies in Social Psychology in World War II, Vol. 4)*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1950, p. 60-90.
17. HARRIS M. B., NIGHTENGALE J., OWEN N. *Health care professionals' experience, knowledge, and attitudes concerning homosexuality*. În: *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 1995, vol. 2, no. 2, p. 91-108. ISSN (print) 1053-8720, ISSN (online) 1540-4056. doi: [10.1300/J041v02n02_06](https://doi.org/10.1300/J041v02n02_06).
18. HEREK G. M. *Attitudes toward lesbians and gay men: A factor-analytic study*. În: *Journal of Homosexuality*, 1984, vol. 10, no. 1-2, p. 39-51. ISSN (print) 0091-8369, ISSN (online) 1540-3602. doi: [10.1300/J082v10n01_03](https://doi.org/10.1300/J082v10n01_03).
19. HEREK G. M. *The psychology of sexual prejudice*. În: *Current Directions in Psychological Science*, 2000, vol. 9, no. 1, p. 19-22. ISSN (print) 0963-7214. ISSN (online) 1467-8721. doi: [10.1111/1467-8721.00051](https://doi.org/10.1111/1467-8721.00051).
20. HEREK G. M., CAPITANIO J. P. „Some of my best friends” *Intergroup contact, concealable stigma, and heterosexuals' attitudes toward gay men and lesbians*. În: *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1996, vol. 22, no. 4, p. 412-424. ISSN 0146-1672. doi: [10.1177/0146167296224007](https://doi.org/10.1177/0146167296224007).
21. HUBER S., HUBER O. W. *The Centrality of Religiosity Scale (CRS)*. În: *Religions*, 2012, vol. 3, no. 3, p. 710-724. ISSN (online) 2077-1444. doi: [10.3390/rel3030710](https://doi.org/10.3390/rel3030710).
22. JOHN O. P., DONAHUE E. M., KENTLE R. L. *The Big Five Inventory-Versions 4a and 54*. Berkeley, CA: University of California at Berkeley, Institute of Personality and Social Research, 1991.
23. KELLEY J. *Attitudes towards homosexuality in 29 nations*. În: *Australian Social Monitor*, 2001, vol. 4, no. 1, p. 15-22. ISSN (print) 1440-4842.
24. KITE M. E., DEAUX K. *Attitudes toward homosexuality: Assessment and behavioral consequences*. În: *Basic and Applied Social Psychology*, 1986, vol. 7, no. 2, p. 137-162. ISSN (print) 1052-9284, ISSN (online) 1099-1298. doi: [10.1207/s15324834basp0702_4](https://doi.org/10.1207/s15324834basp0702_4).
25. KNIGHT D. A. *The homosexual male*. În: HEIDELBAUGH J. J. (Ed.), *Clinical Men's Health. Evidence in Practice*. Philadelphia, PA: Elsevier (Saunders), 2008, 624 p. ISBN 978-141-60-3000-3.
26. LINGIARDI V., FALANGA S., D'AUGELLI A. R. *The evaluation of homophobia in an Italian sample: An exploratory study*. În: *Archives of Sexual Behavior*, 2005, vol. 34, no. 1, p. 81-94. ISSN (print) 0004-0002. ISSN (online) 1573-2800. doi: [10.1007/s10508-005-1002-z](https://doi.org/10.1007/s10508-005-1002-z).
27. NGUYEN T. Q., BLUM R. W. *Homosexuality tolerance among male and female Vietnamese youth: An examination of traditional sexual values, self-esteem, and demographic/contextual characteristics*. În: *Journal of Adolescent Health*, 2014, vol. 55, no. 6, p. 823-829. ISSN (print) 1054-139X. ISSN (online). doi: [10.1016/j.jadohealth.2014.07.011](https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.07.011).
28. ORGANIZATIA MONDIALA A SANATATII. *ICD-10: Clasificarea tulburărilor mentale și de comportament. Simptomatologie și diagnostic clinic* (trad.). București: Editura „All”, 1998. ISBN 978-606-71-9838-6.
29. PAULHUS D. L. *Paulhus Deception Scales (PDS): The Balanced Inventory of Desirable Responding-7. User's Manual*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems, Inc., 1998, 40 p.
30. PEW RESEARCH CENTER. *Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe*, 2017, 175 p. ISBN 978-92-846-6328-6. Document disponibil online la www.pewresearch.org.
31. RENZETTI C. M., EDLESON J. L. (Eds.), *Encyclopedia of Interpersonal Violence* (Vol. 1). Thousand Oaks, CA: Sage, 2008, 486 p. ISBN 978-141-29-1800-8.
32. RIKEL A. M. *The influence of the environment on a person's sexual orientation: Intergenerational analysis in Russia*. În: *E3S Web of Conferences*, 2021, vol. 273, Article ID 10043. [10.1051/e3sconf/202127310043](https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127310043).
33. ROBU V., BULBOACĂ G. *Psychometric Properties of the Attitudes Toward Sexuality Scale in a Sample of Romanian University Students*. Lucrare prezentată la Conferința Internațională Științifico-Practică cu tema „Orientări și practici metodologice contemporane în științele sociale”, Chișinău, Republica Moldova, 17-18 octombrie 2019.
34. RUSNAC S. *Preocupări contemporane ale psihologiei sociale*. Chișinău: RVR Consulting Grup, 2007, 264 p. ISBN 978-997-57-8566-2.
35. ȘLEAHTIȚCHI M. *Analiza structurală a spațiului reprezentational: evocarea liberă, harta asociativă și rețeaua de asociații*. În: *Psihologie. Pedagogie Socială. Asistență Socială*, 2013, nr. 2 (31), p. 14-25. ISSN (print) 1857-2502. ISSN (online) 2537-6276.
36. ȘLEAHTIȚCHI M. *Tratat de analiză structurală a reprezentărilor sociale*. Chișinău: Editura „Știința”, 2016, 224 p. ISBN 978-9975-85-185-5.
37. SPINEANU-DOBROTĂ S. *Homosexualitatea. Normal sau patologic*. București: Editura „Tritonic”, 2005, 224 p. ISBN 973-733-028-5.
38. ȘTULHOFER A., RIMAC I. *Determinants of homonegativity in Europe*. În: *Journal of Sex Research*, 2009, vol. 46 no. 1, p. 24-32. ISSN (print) 0022-4499, ISSN (online) 1559-8519.

39. TURCESCU L., STAN L. *Religion, politics and sexuality in Romania*. În: Europe-Asia Studies, 2005, vol. 57, no. 2, p. 291-310. ISSN (print) 0966-8136, ISSN (online) 1465-3427. doi: [10.1080/09668130500051924](https://doi.org/10.1080/09668130500051924).
40. VERGÈS P. *L'évocation de l'argent: une méthode pour la définition du noyau central de la représentation*. În: Bulletin de Psychologie, 1992, vol. 45, nr. 405, p. 203-209. ISSN (print) 0007-4403. ISSN (online) 1968-3766.
41. VOICU O., CASH J., COJOCARIU V., *Biserică și Stat în Republica Moldova*. Chișinău: Fundația Soroș-Moldova, Centrul pentru Inovare Publică și CBS-AXA, 2016, 56 p. ISBN 978-997-58-7220-1. Raport disponibil online la <https://www.soros.md>.
42. WIDLÖCHER D. *Homosexualitate*. În: DORON R., PAROT Fr. (Coord.), Dicționar de psihologie (trad.). București: Editura Humanitas, 1999, p. 374-375. ISBN: 973-50-1164-6.

V. LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE

1. Articole în reviste științifice:

1.1. În reviste din alte baze de date acceptate de către ANACEC (cu indicarea bazei de date)

1. BULBOACĂ G. *Homosexualitatea ca fenomen al societății contemporane: semnificații și dimensiuni psihosociale*. În: Anuarul Universității „Petre Andrei” din Iași (Fascicula: Asistență Socială, Sociologie, Psihologie), 2023, vol. 29, p. 55-72, ISSN (print) 2248-1060, ISSN (online) 2601-8209. Revista (Categorica B) este indexată în EconPapers, Ideas RePEc, CEEOL, ICI Master Journal List – INDEX COPERNICUS, CrossRef, CrossCheck, Google Scholar, WorldCat, KVK, SOCIONET. doi: [10.18662/upasw/29/67](https://doi.org/10.18662/upasw/29/67)
2. BULBOACĂ G., ROBU V. *Homosexuality Attitude Scale (HAS): proprietăți psihometrice ale versiunii în limba română*. În: Revista de Psihologie, 2023, vol. 69, nr. 1, p. 5-39, ISSN (print) 0034-8759, ISSN (online) 2344-4665. Revista (Categorica B+) este editată de Academia Română și indexată în PsycINFO, Index Copernicus International, ERIH+, EBSCOhost, ROAD, OAJI, New Jour, Google Academic. https://revistadepsihologie.ipsihologie.ro/images/revista_de_psihologie/Revista-de-psihologie-nr-1_2023.pdf
3. BULBOACĂ G., ROBU V. *Distanța socială față de persoanele LGBT: studiu exploratoriu în rândul studenților din România și Republica Moldova*. În: Revista de Psihologie, 2022, vol. 68, nr. 3, p. 205-229, ISSN (print) 0034-8759, ISSN (online) 2344-4665. Revista (Categorica B+) este editată de Academia Română și indexată în PsycINFO, Index Copernicus International, ERIH+, EBSCOhost, ROAD, OAJI, New Jour, Google Academic. https://revistadepsihologie.ipsihologie.ro/images/revista_de_psihologie/Revista-de-psihologie-nr-3_2022.pdf
4. BULBOACĂ G., ROBU V. *A psychometric evaluation of the Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Scale-Short Version: The ATLG-S-9*. În: Journal of Innovation in Psychology, Education and Didactics, 2021, vol. 25, no. 1, p. 225-238; ISSN 2247-4579, e-ISSN 2392-7127. Revista (Categorica B) este indexată în CEEOL, CiteFactor, DOAJ, E-International Journals of Academic & Scientific Research, Open Academic Journals Index, ResearchBib, SCPIO, Universal Impact Factor, INFOBASE INDEX. doi: [10.29081/JIPED.2021.25.2.10](https://doi.org/10.29081/JIPED.2021.25.2.10)

1.2. În reviste din Registrul Național al revistelor de profil (cu indicarea categoriei)

1. BULBOACĂ G., *Incluziunea studenților din comunitatea LGBTQIA+ în campusul universitar: aspecte practice*. În: EcoSoEn: Științe Economice, Sociale și Inginerești, 2023, vol. 6, nr. 3-4 p. 113-118, ISSN (print) 2587-344X, ISSN (online) 2587-425X. Revista (Categorica B) este editată de Universitatea Liberă Internațională din Moldova și indexată în CEEOL, DOAJ, IBN, Index Copernicus International, Munich Personal RePEc Archive/MPRA, Academia.edu. doi: [10.54481/ecosoen.2023.3.11](https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.11)

2. Articole în lucrările manifestărilor științifice incluse în Registrul materialelor publicate în baza manifestărilor științifice organizate în Republica Moldova

1. BULBOACĂ G. *Percepția și atitudinea românilor față de homosexualitate: dovezi empirice*. În: Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Ediția a XI-a. Chișinău, 3-4 decembrie 2020. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2021, p. 76-96. ISBN 978-997-53-4713-6
2. BULBOACĂ G., BRICEAG S., ROBU V. *Reprezentarea socială a homosexualității în rândul studenților români: o abordare structurală*. În: BRICEAG S. (Coord.), Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, ediția a 2-a, 22 octombrie 2021. Bălți: Centrul Editorial Universitar, 2021, p. 65-77, ISBN 978-997-55-0269-6
3. BULBOACĂ G. *Problematika contemporană a homosexualității: controverse religioase, morale, culturale și politice*. În: RUSNAC S., HARAZ S., ZMUNCILĂ L. (Coord.), Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Ediția a VIII-a. Chișinău, 8-9 decembrie 2017. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2018, p. 258-269. ISBN 978-997-53-1689-7

VI. ADNOTARE

Bulboacă Gabriel, „Dimensiuni psiho-socio-culturale ale homosexualității – perspectiva contemporană românească”. Teză de doctor în psihologie, Chișinău, 2024

Structura tezei: adnotări, introducere, trei capitole, concluziile generale și recomandări, bibliografia (196 surse), 12 anexe, 160 pagini text de bază, 40 tabele, 4 figuri. Rezultatele cercetării au fost publicate în 9 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: homosexualitate, persoane LGBT, studenți, reprezentare socială, asociații libere, analiza categoriilor prototipice, distanță socială, prejudecăți, stereotipuri, atitudine față de homosexualitate, predictorii

Scopul cercetării: determinarea reprezentării sociale a homosexualității în rândul studenților români și moldoveni, a distanței sociale față de membrii comunității LGBT, a prejudecăților și stereotipurilor față de persoanele *gay*/lesbiene, respectiv a variabilelor care prezic atitudinea față de chestiunea homosexualității și față de persoanele cu această orientare sexuală.

Obiectivele cercetării: cunoașterea gradului în care tema de cercetare este investigată, în vederea delimitării aspectelor care au stat mai puțin în atenția specialiștilor din România și Republica Moldova; investigarea empirică a reprezentării sociale pe care studenții din cele două țări o au despre homosexualitate; determinarea distanței sociale față de membrii comunității LGBT, respectiv a prejudecăților și stereotipurilor față de persoanele cu orientare homosexuală; identificarea predictorilor atitudinilor față de homosexualitate și persoanele cu orientare homosexuală; elaborarea recomandărilor practice și identificarea direcțiilor pentru viitoare cercetări teoretico-empirice .

Noutatea și originalitatea științifică a tezei rezultă din demersurile conceptuale și empirice realizate care au condus la noi clarificări în ceea ce privește universul complex al homosexualității și modul în care acesta se reflectă în mentalul și atitudinile colective ale studenților din România și Republica Moldova.

Problema științifică soluționată constă în determinarea conținutului și a structurii reprezentării homosexualității în rândul studenților români și moldoveni, precum și în evidențierea rolului predictiv pe care anumite variabile (de exemplu: atitudinea liberală/conservatoare față de sexualitate în general, cunoștințele corecte despre domeniul homosexualității, relația de prietenie cu o persoană *gay*/lesbiană etc.) îl au în diferențierea atitudinilor față de homosexualitate în general și a celor față de persoanele cu orientare homosexuală.

Semnificația teoretică a tezei rezultă din investigațiile conceptuale și empirice cu privire la homosexualitate, care au fost realizate dintr-o perspectivă pluridimensională în populația de studenți din cele două țări.

Valoarea aplicativă a lucrării derivă din demersurile care s-au focalizat pe percepția, prejudecățile, stereotipurile, reprezentările și atitudinile cu privire la homosexualitate în rândul studenților contemporani, precum și din demersurile axate pe adaptarea cultural-lingvistică și standardizarea psihometrică a instrumentelor ATLG-R-S-10, HAS și ATSS care pot fi utilizate în viitoare cercetări interesate de problematica sexualității umane.

Implementarea rezultatelor științifice este asigurată prin elaborarea și publicarea a 5 articole în reviste de specialitate (indexate în baze de date internaționale) și a 3 lucrări incluse în volume ale unor manifestări științifice internaționale, precum și prin prezentarea a 15 lucrări la conferințe, simpozioane și congrese naționale și internaționale, care au fost organizate în România sau Republica Moldova.

VII. ANNOTATION

Bulboacă Gabriel, “Psychological, social and cultural dimensions of homosexuality – a contemporary Romanian perspective”. PhD thesis in Psychology, Chişinău, 2024

Structure of the thesis: annotations, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography (196 sources), 12 annexes, 160 pages of basic text, 40 tables, 4 figures. The research results have been published in 9 scientific papers.

Keywords: homosexuality, LGBT people, students, social representation, free associations, prototypical category analysis, social distance, prejudice, stereotypes, attitude towards homosexuality, predictors

Research field: outlining the social representation of homosexuality among Romanian and Moldovan students, the social distance towards members of the LGBT community, the prejudices and stereotypes towards *gay/lesbian* people, respectively the variables that predict the attitude towards the issue of homosexuality and people with this sexual orientation.

The research objectives: identification of the degree to which the research topic is investigated to delimit the aspects that have been of less concern among specialists from Romania and the Republic of Moldova; the empirical investigation of the social representation that students in the two countries have about homosexuality; determining the social distance towards members of the LGBT community, respectively the prejudices and stereotypes towards people with a homosexual orientation; identifying predictors of attitudes towards homosexuality and persons with homosexual orientation; elaborating practical recommendations and identifying directions for future theoretical-empirical research.

The scientific novelty and theoretical significance of the thesis result from the conceptual and empirical approaches carried out that have led to new clarifications regarding the complex universe of homosexuality and how it is reflected in the mentality and collective attitudes of students from Romania and the Republic of Moldova.

The solved scientific problem consists of identifying the content and structure of the representation of homosexuality among Romanian and Moldovan students, as well as highlighting the predictive role that certain variables (for example: liberal/conservative attitude towards sexuality in general, correct knowledge about the field of homosexuality, the relationship of friendship with a *gay/lesbian* person, etc.) have in differentiating attitudes towards homosexuality in general and towards people with homosexual orientation, in particular.

The theoretical significance of the thesis results from the conceptual and empirical investigations on homosexuality, which were carried out from a multidimensional perspective in the student population of the two countries.

The applicative value of the thesis derives from the approaches that focused on the perception, prejudices, stereotypes, representations, and attitudes regarding homosexuality among contemporary students, as well as from the approaches focused on the cultural-linguistic adaptation and psychometric standardization of the ATLG-R-S-10, HAS, and ATSS tools that can be used in further research on the issue of human sexuality.

The implementation of the scientific results has been ensured by the elaboration and publication of 5 articles in specialized journals (indexed in international databases) and 3 works included in volumes of international scientific events, as well as by the presentation of 15 works at conferences, symposia and congresses national and international that were organized in Romania and the Republic of Moldova.

BULBOACĂ GABRIEL

**DIMENSIUNI PSIHO-SOCIO-CULTURALE
ALE HOMOSEXUALITĂȚII – PERSPECTIVA
CONTEMPORANĂ ROMÂNEASCĂ**

SPECIALITATEA: 511.03 – PSIHOLOGIE SOCIALĂ

**REZUMATUL
tezei de doctorat în psihologie**

Aprobat spre tipar: 17.10.2024
Hârtie ofset. Tipar digital
Coli de tipar: 2,74

Formatul hârtiei: A4
Tiraj: 50 ex.
Comanda nr. 168

Tipografia PRINT-CARO
m. Chisinău, str. Columna, 170
printcaro@gmail.com